

6. Přečtěte si další úryvek z Barykova vyprávění. Vyhledejte podstatná jména a určete jejich rod.

Noblesní pes si nestoupá packami do kastrůlku s jídlem, nedrbe si blechy na koberci, když se jeho člověk dívá, neštěká mu do řeči, a když vyleze z řeky na břeh, nevytřepává vodu z kožichu u deky, na které hraje jeho člověk se svými mlád'aty pexeso.

(František Nepil: Já Baryk; il. Adolf Born; upraveno)

- U podstatných jmen rodu ženského určete vzor.
- Vyhledejte v textu slovesa.
- Zkuste vysvětlit význam slova *noblesní*.

- U podstatných jmen rodu mužského určete, zda jsou životná, či neživotná, a to pomocí tvaru ve 4. p. č. j. Zkuste určit jejich vzor.

7. Pojmenujte slova na obrázcích. Podle Lenčiny tabulky určete vzor těchto podstatných jmen.

- K podstatným jménům přidávejte vhodná přídavná jména.
- Vymyslete větu, která bude obsahovat co nejvíce slov z obrázků.

8. Ve dvojicích vymýšlejte podstatná jména rodu mužského a podle tabulky určete jejich vzor. Můžete použít Slovník spisovné češtiny. Slova a vzory zapisujte. Př.: chlapec – vzor muž

9. Přečtěte si vtíp a doplňte do slov *i, í/y, ý*.

V__sí netop__ři v jeskyni, všichni hlavou dolů.
 Jen na jednom v__čnělku je netop__r hlavou nahoru.
 Malý netop__rek se ptá svého otce:
 „Proč je ten netop__r hlavou nahoru?“
 Tatínek svému s__nkovi hb__tě odpoví:
 „No to je přece jasné... omdle!“

- Určete slovní druhy.
- U podstatných jmen určete vzor.
- Ve dvojicích vyhledejte nějaké informace o životě netopýrů.
- Sehrajte vtíp jako scénku.

10. Prohlédněte si Lenčinu tabulku a pak vzory skloňujte sami.

Skloňování vzorů podstatných jmen rodu mužského					
číslo	pád	tvrdé vzory		měkké vzory	
jednotné	1.	pán	hrad	muž	stroj
	2.	pána	hradu (rybníka)	muže	stroje
	3.	pánovi, -u	hradu	muži, -ovi	stroji
	4.	pána	hrad	muže	stroj
	5.	pane! (hochu!)	hrade!	muži! (otče!)	stroji!
	6.	(o) pánovi, -u	hradě, -u (rybníce)	muži, -ovi	stroji
	7.	pánem	hradem	mužem	strojem
množné	1.	páni, -ové (občané)	hrady	muži, -ové (obyvatelé)	stroje
	2.	pánů	hradů	mužů (obyvatel)	strojů
	3.	pánům	hradům	mužům	strojům
	4.	pány	hrady	muže	stroje
	5.	páni! -ové! (občané!)	hrady!	muži! -ové! (obyvatelé!)	stroje!
	6.	(o) pánech (hoších)	hradech (rybnících)	mužích	strojích (cílech)
	7.	pány	hrady	muži	stroji

11. Doplňte do slov *i, í/y, ý* a cvičení napište.

Kl__č, pl__noměr, zb__tek, l__kožrout, b__ček, kol__ček,
 m__sl__vec, klav__r, b__zon, příb__tek, ml__nář, s__náček,
 l__vanec, sv__šť, hřeb__ček, b__č, v__těž, s__slík.

- Určete vzor podstatných jmen a slova podle něj barevně rozlište.
- Jedno slovo od každého vzoru vyskoňujte ve všech pádech.

12. Slova v závorkách převed'te do správného tvaru. Využít můžete přehled skloňování podstatných jmen rodu mužského.

V zoo jsme pozorovali (sloni), (tygři) a (hroši). Na (kabát) se mi utrhł knoflík. Jeleni se pásli v (jetel). Ve škole jsme se učili o (čápi). V sobotu jsme se sešli s (přátelé). O poštovních (holubi) víme, že dokážou uletět velké vzdálenosti. Na novém (ubrus) jsem udělal flíček. Nerad chodím ven v (déšť).

13. Určete rod a vzor řešení Michalovy hádanky pro Lenku.

Neštěká, nekouše, a přece do domu nepustí.

VZOR PÁN

1. Přečtěte si text a vyprávějte, jak v zimě pomáháme lesním živočichům.

Na jaře se k životu probouzí také les. Je to velké společenství rostlin a živočichů. V zimě jsme tam mohli zahlédnout srnce, zajíce, veverku, jelena nebo lišku. Ale s přicházejícím jarem se ze svého spánku probouzí i jezevec, medvěd či ježek. Ptáci prozpěvují od brzkého rána a začínají chystat své příbytky na příchod mláďat. Hadi a brouci, kteří jsou zalezlí hluboko pod povrchem, však ještě spí a čekají, až sluníčko zemi více prohřeje.

a) Vyhledejte v textu podstatná jména rodu mužského a určete, zda jsou životná, nebo neživotná.

b) Určete vzor vyznačených podstatných jmen.

Podle vzoru **pán** se skloňují podstatná jména rodu mužského životného, která mají ve 2. pádě čísla jednotného koncovku **-a** (*hada, jelena*).

c) Jedno z vyznačených slov skloňujte v čísle jednotném i množném.

d) Vypište všechna podstatná jména rodu středního a запиšte jejich vzor.

Podstatná jména jako například *sněhulák, drak* nebo *strašák* řadíme k **životným** a skloňujeme je podle vzoru **pán**.

2. Na str. 73 si znovu prohlédněte skloňování podstatných jmen rodu mužského podle vzoru **pán** a všimněte si pravopisu koncovek. Pak říkejte tvaru slov podle zadání.

vlk (č. j., p. 7.)	motýl (č. j., p. 6.)	zedník (č. mn., p. 5.)
tygr (č. mn., p. 4.)	sněhulák (č. mn., p. 1.)	tatínek (č. j., p. 2.)
čáp (č. j., p. 3.)	havran (č. mn., p. 7.)	syn (č. mn., p. 6.)

Vzor **pán** je **tvrdý vzor**. V koncovkách podstatných jmen skloňovaných podle tohoto vzoru je ve 4. a 7. p. č. mn. **-y** (*pávy*). Ale v koncovce 1. a 5. p. č. mn. píšeme **-i** (*pávi*) a v koncovce 3. a 6. p. č. j. píšeme **-ovi** (*pávovi*).

3. Doplněte do slov *i, í/y, ý* a napište je.

M__r, medv__dek m__val, s__r, lv__čátko, kol__k,
slep__š, b__k, l__šák, slep__ce, s__sel, Ludv__k,
l__st, jaz__ček, hlem__žď, kl__ček, p__sek, král__k,
p__lot, p__sk, om__l, ps__ček, um__vadlo, mob__l.

a) Přečtěte a podtrhněte podstatná jména, která se skloňují podle vzoru **pán**.

4. Doplněte správně přirovnání. Obrázky vám napovědí.

Je silný jako _____.

Je mrštný jako _____.

Je pilný jako _____.

Je věrný jako _____.

a) Převeďte věty do množného čísla a říkejte, jakou budou mít podstatná jména koncovku.

b) Zazpívejte si písničku *Mravenčí ukolébavka* (HV 4, str. 40).

5. Říkejte a pište slova v příslušných tvarech. Dejte pozor na pravopis.

č. j., p. 3.   č. mn., p. 4.   č. mn., p. 7.   č. j., p. 6.

slon	_____	_____	_____	_____
rak	_____	_____	_____	_____
čáp	_____	_____	_____	_____
lev	_____	_____	_____	_____

6. Doplněte do slov *i, í/y, ý* a určete jejich pád.

Rychlí holub__ (p. 1.), pozorovat ps__ (___), napsat dědečkov__ (___), škodliví červ__ (___), zavolat tatínkov__ (___), uvidět havran__ (___), volat na páv__ (___), jet ke kamarádov__ (___), statní jelen__ (___), chovat pštros__ (___), mávat na spolužák__ (___), mluvit se soused__ (___).

7. Slova v závorkách napište ve správném tvaru.

Přivítej milé _____ (host). _____ (pes) zuřivě štěkali. Vyřid' to _____ (Karel). Vyfotografuj krásné _____ (čáp) na komíně. Koupím _____ (David) zmrzlinu. _____ (lev) se vyhřívali na slunci. Seznámili jsme se s novými _____ (soused). Zanes úkoly _____ (Marek). _____ (kos) jsou stálí ptáci. _____ (pštros) jsou rychlí běžci. _____ (sněhulák) již roztáli.

8. Vyřešte Michalovy přesmyčky zvířat, které se skloňují podle vzoru **pán**.

LÝKODROK

PEPUKOŠA

KIPELÁN

ZARBOKID

a) V každé nevyřešené přesmyčce jsou ukryta ještě jiná slova. Určete jejich vzor.

9. Přečtěte si text a vyhledejte podstatná jména rodu mužského.

V lese kromě různých živočichů může žít i spousta skřítků. Skřítkové jsou velice plaší a malí. Jsou to ochránci lesa. Každý má v lese svůj úkol a podle toho se také jmenuje. Co myslíte, že dělá třeba takový Skalniček, Mechoušek nebo Kapradín? Až budete příště v lese, chovejte se tiše, buďte pozorní a třeba některého z nich uvidíte.

a) Slova, která se skloňují podle vzoru **pán**, říkejte ve 4. a 7. pádě čísla množného.

b) Vyberte si jednoho skřítko, nakreslete ho a přiřipšte k němu různá přídavná jména, která vypovídají o tom, jaký si myslíte, že je.

VZOR HRAD

1. Přečtěte si text o louce a jmenujte některé živočichy, kteří na ní žijí.

Louka je místo, kde najdeme řadu živočichů a rostlin. Když roztaje sněh, začne se louka brzy parádít. Nejdříve do zeleného kabátu, který si ozdobí žlutými knoflíky petrkličů, a později hýří všemi různými barvami. To už nad loukou poletují první včely a čmeláci, kteří hledají sladký nektar ukrytý v květech. Brzy se ze spánku probudí také ti, kteří spí celou zimu pod zemí.

a) Vyhledejte v textu podstatná jména rodu ženského a určete jejich vzor.

b) Určete vzor vyznačených podstatných jmen.

Podle vzoru **hrad** se skloňují podstatná jména rodu mužského neživotného, která mají ve 2. pádě čísla jednotného koncovku **-u/-a** (sněhu, lesa).

c) Jedno z vyznačených slov skloňujte v čísle jednotném i množném.

d) Řekněte slova protikladná ke slovům začne, později, první, sladký.

e) Ve dvojicích vyhledejte slovesa. K některým přidejte různé předpony a nová slovesa zapíšte.

2. Na str. 73 si znovu prohlédněte skloňování podstatných jmen rodu mužského podle vzoru **hrad** a všimněte si pravopisu koncovek. Pak řikejte tvary slov podle zadání.

hřib (č. mn., p. 1.)	dopis (č. mn., p. 3.)	hrníček (č. mn., p. 6.)
krk (č. j., p. 7.)	obchod (č. j., p. 2.)	kostel (č. mn., p. 2.)
prut (č. mn., p. 4.)	komín (č. mn., p. 7.)	potok (č. j., p. 6.)

Vzor hrad je **tvrdý vzor**. V koncovkách podstatných jmen skloňovaných podle tohoto vzoru píšeme **-y** (hřiby). Jen v koncovce 6. pádu čísla množného mají slova typu *les* měkkou koncovku **-ích** (lesích).

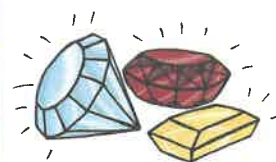
3. Určete vzory podstatných jmen a napište slova v množném čísle.

a) Podle významu roztrďte slova do skupin a řekněte k nim slovo nadřazené.

4. Přečtěte správné dvojice slov a pravopis zdůvodněte.

v soké	ubrus	bl skavé	pařez
v žehlené	zub	nesm slné	drahokam
v čištěné	sloup	v v klané	rozkaz

5. Doplňte do slov *i, í/y, ý*, pravopis zdůvodněte.

Těžké jeřáb __, nové automobil __, silní lv __, dlouhé rukáv __, papírové řetěz __, neúnavní ps __, anglické nápis __, vojenské povel __, indiánské totem __, poštovní holub __, silné mraz __, bezpečnostní pás __, čerstvé hřib __, dětské časopis __.

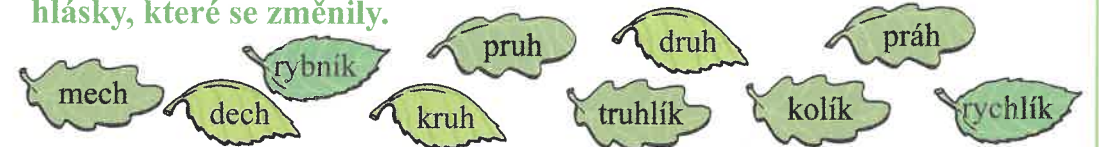
a) Jmenujte některé jedlé a některé jedovaté houby.

6. Převeďte slova do 6. p. č. mn. Vyberte správnou koncovku *-ech/-ích*.

buk – na _____	strop – na _____	chodník – na _____
roh – v _____	plot – v _____	povrch – na _____
sud – o _____	břeh – na _____	kámen – o _____

a) Všimněte si, jak se při užití koncovky **-ích** mění souhláska v základu slova.

7. Od slov na listech vytvořte 6. p. č. mn. Napište je a barevně vyznačte hlásky, které se změnily.

8. Doplňte *i, í/y, ý*, pravopis zdůvodněte.

Unavené sval __, pozdravit kamarád __, plné voz __, na modrém neb __, mycí houb __, úly se včelam __, dva sokol __, pod kol __, rozkvetlé strom __, mezi židlem __, kvákající žáb __, nakrmit ps __, pevné řetěz __, k dědečkov __, číst o tygrov __, zahlédnout bažant __, sysl __ na pol __, srazit se čel __, čáp __ v rákos __.

a) U podstatných jmen určete pád.

9. Doplňte do vět slova podle obrázků.

Na střeše seděli dva _____.

Pověsili jsme pěkné _____.

V kleci jsme viděli velké _____.

Starému _____ upadla hůl.

Na výlet jsme si vzali nové _____.

Mám košile se dvěma _____.

10. Přečtěte věty, doplňte *i, í/y, ý* a hledejte nesmysly. Řikejte věty správně.

Koz __ vletly do zel __. Ps __ seděli na větv __. Bedl __ skákaly na pánv __. Pomeleme tatínkov __ košil __. Zameteme hrách na chodníc __ ch. Děti spaly v pol __ ch. Pozorovali jsme sysl __ na neb __.

11. Najděte v Michalových a Lenčiných větách ukryté některé vzory podstatných jmen.

Opice v kleci se houpá na větví. Kromě stolu utří i poličku a skříňku. Batoh raději noste na zádech. Dostal jsem tolik darů, že jsem nevěděl, který rozbalit dřív.

VZOR MUŽ

1. Přečtěte si text a vyprávějte, které další živočichy a rostliny můžete vidět na poli nebo v jeho blízkém okolí.

Zemědělci mají zjara plno práce. Pole musí připravit tak, aby na nich mohli sázet brambory, sít obilí, luskoviny, kukuřici, řepu a další polní plodiny. Na polích můžeme vidět **srnce** i **zajíce**, kteří si pochutnávají na nových šťavnatých výhoncích rostlin. **Myslivci** tam mívají posedy k pozorování divoké zvěře. Ale na jaře, když mají všechna zvířata mláďata, jim od nich nebezpečí nehrozí. Menší živočichové se však musí mít na pozoru před **dravci** ve vzduchu. Například kánata, poštolky či sokoli loví drobné **savce**, myši, **hraboše**, hady i menší ptáky.

a) Určete vzor vyznačených podstatných jmen.

Podle vzoru **muž** se skloňují podstatná jména rodu mužského životného, která mají ve 2. pádě čísla jednotného koncovku **-e** (*zemědělce, myslivce*).

b) Jedno z vyznačených slov skloňujte v čísle jednotném i množném.

c) Řekněte slova souznačná ke slovům *plno, pozorování*.

d) Vyhledejte podstatná jména s předložkami a určete jejich pád.

2. Na str. 73 si znovu prohlédněte skloňování podstatných jmen rodu mužského podle vzoru **muž** a všimněte si pravopisu koncovek. Pak říkejte tvary slov podle zadání.

učitel (č. mn., p. 1.)	Němec (č. j., p. 3.)	prodavač (č. mn., p. 6.)
pekař (č. j., p. 4.)	učeň (č. j., p. 2.)	jezevec (č. j., p. 7.)
král (č. mn., p. 7.)	přítel (č. mn., p. 4.)	vítěz (č. mn., p. 2.)

Vzor muž je **měkký vzor**. V koncovkách podstatných jmen skloňovaných podle tohoto vzoru píšeme vždy **-i/-í** (*zemědělci, o myslivcích*).

3. Říkejte a pak napište slova v příslušném tvaru.

Šimpanz (č. mn., p. 1.), čvičitel (č. mn., p. 7.), kupec (č. mn., p. 4.), úhoř (č. j., p. 3.), vrabec (č. j., p. 6.), Francouz (č. mn., p. 6.), sršeň (č. mn., p. 7.), řidič (č. j., p. 6.), stavitel (č. mn., p. 7.), ředitel (č. j., p. 3.), Tomáš (č. j., p. 5.), hráč (č. j., p. 3.).

4. Slova z nabídky doplňte do vět ve správném tvaru.

Pro čerstvé pečivo chodíme k _____. Četli jsme pohádku o _____ a královně. _____, sedni si vedle Klárky. Vyprávěli jsme si o známých _____ dětských knih. Žáci z naší třídy byli _____ školní soutěže.

Nabídka: spisovatel, Lukáš, vítěz, král, pekař.

VZOR STROJ

1. Přečtěte si text a řekněte, proč se některé rostliny sbírají.

Na jaře se naše maminka vždy připravuje na sběr léčivých bylinek. Kontroluje zásoby z loňska a plánuje, co zase nasbírá. Ví, kterou bylinku na co použít. Vaří nám potom **čaj**, když máme teplotu, **kašel**, chřipku, nebo nám namaže ránu bylinkovou masťou. Hned zjara sbírá květy **petrklíčů**, **kontryhele** či pelyňku. Později listy kopřivy, **jitrocele** i šalvěje. Z **keřů** otrhává květy černého bezu a hlohu, ze stromů květy lípy nebo listy břízy. Když je rozkvetlá louka, chodí na mateřídoušku nebo meduňku. Maminka si také hodně bylinek pěstuje v **květináčích**. Hlavně ty, které používá při vaření – mátu, tymián, bazalku a rozmarýn.

a) Vyhledejte v textu názvy všech rostlin a seřaďte je podle abecedy.

b) Určete vzor vyznačených podstatných jmen.

Podle vzoru **stroj** se skloňují podstatná jména rodu mužského neživotného, která mají ve 2. pádě čísla jednotného koncovku **-e** (*čaje, kašle*).

c) Jedno z vyznačených slov skloňujte v čísle jednotném i množném.

d) Ve dvojicích si vyberte jednu rostlinu z textu a najděte, co léčí.

2. Na str. 73 si znovu prohlédněte skloňování podstatných jmen rodu mužského podle vzoru **stroj** a všimněte si pravopisu koncovek. Pak říkejte tvary slov podle zadání.

livanec (č. j., p. 3.)	děšť (č. j., p. 5.)	válec (č. j., p. 2.)
čtverec (č. mn., p. 2.)	kroj (č. j., p. 6.)	ječmen (č. j., p. 7.)
přípoj (č. mn., p. 7.)	cíl (č. mn., p. 6.)	kopec (č. mn., p. 3.)

Vzor stroj je **měkký vzor**. V koncovkách podstatných jmen skloňovaných podle tohoto vzoru píšeme vždy **-i/-í** (*ke kotli, v pytlích*).

3. Říkejte a pište slova v příslušných tvarech. Dejte pozor na pravopis.

	č. j., p. 3.	č. mn., p. 6.	č. mn., p. 7.
pytel	_____	_____	_____
jetel	_____	_____	_____
oheň	_____	_____	_____
kotel	_____	_____	_____

4. Doplňte do slov *i, í/y, ý* a slova v závorkách převed'te do správného tvaru.

Bab_____čka m_____ uvařila čaj proti (kašel). V (jetel) bzučely včel____. V (p_____tle) b_____lá mouka. V (cíl) b_____li první chlapci z naší škol____. Pochutnávali jsme si na (l_____vance) s mal_____novým džemem. Pov_____dla mam_____nka vaří ve vel_____kém (kotel). Rozhledna je na bl_____zkém (kopec).

VZORY PŘEDSEDA A SOUDCE

1. Pojmenujte osoby na obrázcích a zkuste určit jejich vzor.

! Podle vzorů **předseda** a **soudce** se skloňují podstatná jména rodu mužského životného, která jsou zakončena na **-a** a **-e** (*hokejista, průvodce*).

2. Prohlédněte si Lenčinu tabulku a pak vzory skloňujte sami.

Skloňování vzorů předseda a soudce				
pád	číslo jednotné		číslo množné	
1.	předseda	soudce	předsedové (husité)	soudci, -ové
2.	předsedy	soudce	předsedů	soudců
3.	předsedovi	soudci, -ovi	předsedům	soudcům
4.	předsedu	soudce	předsedy	soudce
5.	předsedo!	soudce!	předsedové! (husité!)	soudci, -ové!
6.	(o) předsedovi	soudci, -ovi	předsedech (sluzích)	soudcích
7.	předsedou	soudcem	předsedy	soudci

3. Prohlédněte si znovu skloňování vzorů *předseda* a *soudce*, všimněte si pravopisu koncovek. Pak říkejte tvary slov podle zadání.

správce (č. mn., p. 2.)	průvodce (č. j., p. 5.)	obhájce (č. mn., p. 6.)
ochránce (č. j., p. 3.)	houslista (č. j., p. 6.)	nemotora (č. mn., p. 7.)
popleta (č. mn., p. 4.)	dozorce (č. mn., p. 7.)	nemluva (č. j., p. 3.)

! Vzor **předseda** je **tvrdý vzor**. V koncovkách podstatných jmen skloňovaných podle tohoto vzoru píšeme ve 4. a 7. pádě čísla množného **-y** (*hokejisty*). Jen v koncovce 3. a 6. pádu čísla jednotného **-ovi** se píše měkké **-i** (*hokejistovi*). Vzor **soudce** je **měkký vzor**. V koncovkách podstatných jmen skloňovaných podle tohoto vzoru se píše vždy **-i/-í** (*průvodci, průvodcích*).

4. Od následujících slov zkuste vytvořit 5. pád čísla jednotného.

chlapec – _____	dárce – _____	herec – _____	zrádce – _____
cizinec – _____	slepec – _____	správce – _____	poslanec – _____

Nezaměňujte:

- 5. p. podst. jmen skloňovaných podle vzoru soudce – Soudce!
- 5. p. podst. jmen skloňovaných podle vzoru muž končících na **-ec** – Letče!

PODSTATNÁ JMÉNA RODU MUŽSKÉHO – OPAKOVÁNÍ

1. Napište daná slova ve správném pádě.

Sólista (č. mn., p. 7.), zrádce (č. j., p. 3.), sluha (č. j., p. 3.), policista (č. j., p. 2.), žalobce (č. mn., p. 6.), kytarista (č. mn., p. 4.), zástupce (č. mn., p. 7.), nezbeda (č. mn., p. 5.), cyklista (č. mn., p. 2.).

2. Zkuste vyřešit Lenčiny hádanky. Určete rod a vzor všech řešení.

Neustále mění tvar, a přesto je pořád kulatý.
Skáče, skáče, do stěny hlavou bije, ale nezapláče.
Dřevěná tyčinka, na konci štětinka.
Kdo střídá jméno každý den?

3. Doplnujte rychle *i, í/y, ý*.

P__skoviště, brz__čko, v__m__dlený, b__dýlko, l__sinka, om__l, s__ťka, p__tlovina, ub__tovna, v__z__vat, pl__n, s__rovinka, nabl__skaný, m__lá, p__ří, b__linářka, b__da, v__m__tit, b__lek, vzl__kot.

a) Určete slovní druhy a u podstatných jmen určete jejich vzor.

4. Přečtěte si báseň a opište ji.

A je jaro (J. Křešnička)

Tráva, kytky, nebe, mráček kropenatý – jako loni.
a je jaro. Přilét špaček Slyšíš? Zpívá na jabloni.

a) Barevně rozlište podstatná jména podle rodu.

b) U každého podstatného jména určete vzor.

c) Ve dvojicích vymyslete rýmy ke slovům *mráček, loni, tráva*.

d) Jmenujte některé stěhovavé ptáky.

5. Do vět o lesních skřítkách doplňte vhodná slova z dvojice a pravopis zdůvodněte. Uvědomte si číslo a pád podstatného jména, které doplňujete.

orli	orly	datli	datly	pstruzi	pstruhy	motýli	motýly
------	------	-------	-------	---------	---------	--------	--------

Skalníček viděl na obloze kroužit dva _____. _____ mají velice dobrý zrak.
Kaprádín uslyšel ťukat _____. _____ vyhledávají pod kůrou škůdce stromů.
Potočníček si povídal se _____. _____ mají rádi bystřiny.
Mechoušek se přátelil s _____. _____ jsou krásně barevní.

a) Na vycházce si nasbírejte přírodní materiál a vyrobte si svého skřítku.

6. Hra – Skřítkovaná.

Vymyslete jména dalších skřítků a všechna je napište na lístečky. Jeden žák si vylosuje jméno skřítku. Má chvíli na rozmyšlenou a pak zkusí po určenou dobu o tomto skřítkovi povídat (jak vypadá, kde žije, co dělá, čím je prospěšný, ...).

7. Michal a Lenka soutěžili, kdo najde na obrázku více podstatných jmen rodu mužského. Michal jich našel deset a Lenka osm. Kolik jich najdete vy? Určete vzory slov, která jste našli.

8. Napište si pod sebe vzory podstatných jmen rodu mužského a postupně k nim dopisujte následující slova.

Král, lev, kostel, klaun, přítel, orchestr, jetel, míč, basista, kos, umělec, krotitel, cirkus, zrádce, stan, divák, artista, oheň, nemotora, dozorce, kopec, dárcé.

a) Vybírejte slova, která by se hodila k tématu cirkus. Tvořte s nimi věty.

b) Říkejte slova v 7. pádě čísla množného, zdůvodněte pravopis jejich koncovek.

c) Která slova byste uměli změnit tak, aby byla rodu ženského?
Př.: král – královna

9. Doplněte *i, í/y, ý* a pravopis zdůvodněte.

L _dské sm _sl_, náp _s_ na p _tl _ch, zap _rat přítel_, v _dět holub_, v _právět učitel_, bez _nkové s _rup_, odpov _dat soudc_, v _stoupení klav _rist_, povel _ pro voják_, v _stavit obraz_, v _těž v cíl_, hb _tí s _sl_, hlas _té v _střel_, m _lí ps_.

a) Cvičení napište a barevně rozlište životná a neživotná podstatná jména rodu mužského.

10. Najděte v Michalových a Lenčiných větách ukrytá podstatná jména rodů mužského a určete jejich vzor.

Moje teta je televizní hlasatelka. Lítost Romany byla veliká.

V závodě doběhla Simona třetí. Ve škole viděl Luboše.

Je žito polní plodina? Nelez u babičky na půdu!

a) Ve větách určete slovní druhy.

11. Diktát.

Pozorujeme letící orly. V jeteli se pasou srnky. Veverky utečou na blízké stromy. V rozích místnosti jsou pavučiny. Divočáci hledají pod duby žaludy. Učíme se o králi Václavovi. Byl jsem na besedě se spisovateli. Jsou to nemilé omyly. Snad se letos na komín vrátí čápi.

PODSTATNÁ JMÉNA – OPAKOVÁNÍ

1. Přečtěte si text a vyhledejte v něm vlastní jména.

Když se druhého dubna rozednívalo, stál pan Krbec s batohem na zádech a kocour Kokeš jen tak nalahko v lese, na úpatí skalnatého kopce. Byli celí ucaprtaní, ale pan Krbec se pyšně usmíval.

„Počkáme na východ slunce, Kokši!“ rozhodl pan Krbec. A v tu chvíli se sluníčko vyhouplo nad obzor. V jeho ještě trochu chladné dubnové záři se na skalnatém kopci tyčil hrad Kulíkov. Vysoká věž s cimbuřím, hlásky na hradbách a úzké střílny v kamenných zdech shlížely na moře lesů, které šumělo okolo kopce. Kokeš jen udiveně mrkal.

(Stanislav Havelka: O zvířátkách pana Krbce; il. Vladimír Renčín; upraveno)

a) Vyhledejte v textu podstatná jména a určete jejich rod, číslo, pád a vzor.

b) Vysvětlete význam slov *úpatí, ucaprtaní, obzor*.

c) Zdůvodněte pravopis slov *pyšně, usmíval, východ, vyhouplo, vysoká*.

d) Vyhledejte v textu, kde hrad stál a jak vypadal.

e) Zaspívejte si píseň Okoř (HV 4, str. 75).

2. Doplněte do slov *i, í/y, ý*, pravopis zdůvodněte a cvičení napište.

Holub _ na v _žce, v _dět se s přátel_, p _šní páv_, sl _bovat učitel_, v _soké strop_, v _fotografovat lv_, dop _s Štěpánov_, s _lní chlap_, v _hrnout si rukáv_, náb _tek po dědečkov_, v _světlit pol _cistov_, v _b _lit sklep_, m _lému hostitel_, nem _lé om _l_.

3. Sestavte známá přísloví a pořekadla, přečtěte je.

Jablko nepadá

Chybami se

Bez práce

Strach má

nejsou koláče.

daleko od stromu.

velké oči.

člověk učí.

a) Najděte podstatná jména a určete jejich vzor.

4. Slova v závorkách převed'te do správného tvaru.

Medvědice s _____ (medvíďata), mraveniště s mnoha _____ (mravenec), pro své _____ (kamarád), pouť s _____ (houpačky) a _____ (kolotoče), ošatka s _____ (vejce), přiblížit se k _____ (labuť), Češi a _____ (Slovák), bydlet ve vedlejší _____ (ulice).

5. Hra – Písmenkový guláš.

Žák si vymyslí slovo a jeho písmenka nadiktuje ostatním v náhodném pořadí. Napoví, jakého rodu slovo je. Žáci se snaží z písmen „uvařit“ správné slovo. Aby byl úkol obtížnější, písmena může žák zadat např. tímto způsobem: první krátká samohláska – ostatní si zapíší A, třetí obojetná souhláska – žáci si zapíší L atd.

6. Doplňte do slov *i, í/y, ý*, pravopis zdůvodněte a cvičení napište.

S_____pavé hlas____, stol_____ se židlem____, v_____z_____vat k soutěž____,
b_____lé hus____, v_____pnout telev_____z____, v_____letět na topol____,
čáp_____ s žábam____, sl_____šet ps____, vos_____ se včelam____, us_____nat
v postel____, p_____tlík s cukrov_____m, obraz_____ s rám____, hřeb_____ky
s kladiv____, l_____sty z l_____p____, děl_____me děl_____tel_____.

7. Převeďte vlastní jména do zadaného pádu.

	č. j., p. 6.	č. j., p. 2.	č. mn., p. 7.	č. j., p. 5.			
Lukáš	_____	Ostrava	_____	Katka	_____	Křemílek	_____
Kamil	_____	Břeclav	_____	Nikola	_____	Štaflík	_____
Tomáš	_____	Vrchlabí	_____	Žofie	_____	Bob	_____
Ondřej	_____	Praha	_____	Ivana	_____	Amálka	_____
Petr	_____	Liberec	_____	Natálie	_____	Rumcajs	_____
Michal	_____	Prostějov	_____	Soňa	_____	Mikeš	_____

a) Slova v každém sloupci přečtěte v abecedním pořadí.

b) Ve dvojicích vyhledejte města z druhého sloupce na mapě.

8. Doplňte do slov *i, í/y, ý* a pravopis zdůvodněte. Cvičení napište.

Do škol____, před kamarádkam____, u chalup____, dvě vos____, u Míl____, s mísam____,
tři budov____, do kaps____, před chvíl____, s maminkam____, bez omluv____,
se švestkam____, dvě víl____, do tráv____, před zprávam____, u lamp____, mezi
sýkorkam____, do váz____, za břízam____, na ryb____, pět fazol____, na jedl_____.

9. Doplňte do vět slova podle obrázků.

U břehu byla loďka se dvěma _____.
Děti si hrály se třemi _____.
Lenka měla šaty s _____.
Čáp začal mávat _____.
Pláču, když krájím _____.
Chodili jsme k řece s _____.

10. Vymyslete věty s danými tvary slov.

	páv	pávi	pávy		orel	orli	orly		sysel	sysli	sysly
	pes	psi	psy		čáp	čápi	čápy		holub	holubi	holuby

11. Diktát.

Řidiči se musí řídit pravidly silničního provozu. Řidič i spolujezdcí jsou při jízdě připoutáni pásy. Je zakázáno používat při řízení mobily. V zimě jsou na horách potřeba také sněhové řetězy. Řidičské průkazy lze získat až po skončení autoškoly a splnění zkoušek. Základní předpisy musí ale znát i chodci a osoby s jízdními koly.

SLOHOVÁ CVIČENÍ – VYPRÁVĚNÍ

1. Přečtěte si Michalovo a Lenčino vyprávění o školní akci.

Michal

Tento týden jsme byli na oslavách Dne Země. Program ke Dni Země udělali žáci z jednoho kroužku. Byli jsme na zahradě. Třídili jsme odpad. Poznali jsme ohrožená zvířata. Rozeznávali jsme rostliny. Dělali jsme z modelů ekosystémy. Viděli jsme přírodní produkty.

Lenka

Tento týden se naše třída zúčastnila oslav Dne Země. Program pro nás připravili žáci z kroužku ochránců přírody. Sešli jsme se na školní zahradě. Na různých stanovištích jsme se seznamovali se zásadami ochrany naší přírody. Učili jsme se třídit odpad do různých kontejnerů podle druhu materiálu. Poznali jsme, která zvířata se musí chránit, protože patří mezi ohrožené druhy. Rozeznávali jsme rostliny a učili se o jejich významu pro člověka. Z modelů jsme tvořili ekosystémy, se kterými se běžně setkáváme. Starší kamarádi nám také ukázali některé přírodní produkty a výrobky z nich.

a) Vysvětlete, v čem se práce liší, přestože jsou obě o stejné akci.

! Ve vyprávění se snažíme:

- neopakovat často stejná slova (např. *byli, udělali, pak*),
- stejná slova nahrazovat jejich synonymy,
- používat více přídavných jmen a příslovčí a tím větu rozvíjet,
- netvořit příliš dlouhá souvětí.

2. K těmto slovesům vymyslete vhodná synonyma.

a) Zapisujte k nim různá příslovce. Př.: říkat – rychle, nahlas, ...

3. K podstatným jménům přidejte vhodná přídavná jména.

a) S každým slovem vytvořte větu a postupně ji rozvíjejte.

Př.: Kamarád sedí. Můj kamarád sedí. Můj kamarád sedí v lavici.

4. Podle materiálu roztrďte odpad do kontejnerů.

5. Připravte si vyprávění o podobné akci u vás ve škole či ve městě.

VIII. SLOVESA

1. TVAR URČITÝ A NEURČITÝ

1. Přečtěte si text a vyhledejte v něm slovesa. Zopakujte si, co o nich víte.

Jednou přiletěla vrána k našim psíkům už brzy ráno. Nejdřív kroužila kolem domku, pak vletěla dovnitř, poskakovala od Štaflíka ke Špagetkovi a lísal se k nim:

„To máme krásné ráno, pejsánci. Vypadáte dnes skvěle! Štaflík má tak úžasně lesklý kožíšek a ty, Špagetko, tak elegantně zakroucený ocásek.“

Co má ta vrána za lubem, vrtalo pejskům v hlavě. Jindy je jen popichuje a dráždí, a najednou samá chvála. To není jen tak!

„Nemaž nám med kolem čenichů, vráno, a řekni, co od nás budeš chtít!“ vyzval ji Štaflík.

(Alena a Jiří Munkovi: Štaflík a Špagetka; il. Zdeněk Smetana; upraveno)

- Najděte alespoň jedno podstatné jméno od každého rodu a určete jeho vzor.
- Vyhledejte některá slova citově zabarvená.
- Zkuste vysvětlit význam spojení mít něco za lubem a mazat med kolem pusy.
- V odstavci, ve kterém promlouvá vrána k pejskům, určete slovní druhy.
- U vyznačených sloves zkuste určit osobu, číslo a čas.

Slovesa jsou slova, která vyjadřují nějaký děj. Svými různými tvary mohou slovesa vyjadřovat osobu první, druhou nebo třetí, číslo jednotné nebo množné a čas přítomný, minulý či budoucí. Říkáme, že se časují.

2. U daných sloves určete osobu, číslo a čas. U kterých sloves to určit nelze? Víte, jak říkáme těmto tvarům?

Slovesný tvar, který vyjadřuje osobu, číslo a čas, se nazývá tvar určitý (přiletěla, vypadáte). Slovesný tvar, který osobu, číslo a čas nevyjadřuje, se nazývá tvar neurčitý – infinitiv (chtít).

3. Slova v závorkách změňte na infinitivy.

Maminka si nás večer zavolala, protože nám chtěla (oznámíte), že nás v sobotu bude (čekám) velký jarní úklid. Tatínek bude (klepali) a (čistíme) koberce. Maminka bude (myli) okna a (pereme) záclony. A my děti budeme (dělali) to, co bude maminka či tatínek (potřebuješ). Zpočátku z toho veselí nejsme, ale až bude večer celý byt (voní) a (leskly se), nebudeme toho dne (lituješ).

- Vyprávějte, jak pomáháte doma vy.

2. JEDNODUCHÉ A SLOŽENÉ SLOVESNÉ TVARY

1. Lenka si rozdělila slovesa na kartičkách na dvě skupiny. Vysvětlete, jak přemýšlela.

Tvary sloves, které jsou vyjádřeny jedním slovem, jsou tvary jednoduché (přinese). Patří mezi ně i tvary se zájmenem se, si (dívám se, říkám si). Tvary sloves, které jsou vyjádřeny více slovy, jsou tvary složené (věděl jsem, budu psát, řekl by). Všechny tvary sloves v čase minulém jsou složené (on utekl).

2. Přečtěte si bajku a doplňte do slov i, í/y, ý.

O netop __ ru a kolčavě

Chytila jednu kolčava netop __ ra.

„Brr, m __ slela jsem si, netop __ re, že jsi pták, ale ty jsi ob __ čejná m __ š.“

Pustila kolčava netop __ ra a ten se vznesl hned do vzduchu.

„Jsem sice ob __ čejná oškl __ vá m __ š, ale kdyb __ ch b __ l krásný ptáček, teď už b __ ch nel __ tal.“

(Jan Vrána: Bajky; il. Josef Lada)

- U vyznačených slovesných tvarů určete, zda jsou jednoduché, nebo složené.
- Převed'te určité slovesné tvary na infinitiv.
- Najděte v textu názvy živočichů a určete jejich vzor.
- Ve skupinách vyhledejte informace o netopýrovi nebo kolčavě.
- Víte, co je bajka? Vyberte správnou odpověď:
  - příběh, ve kterém nakonec dobro vítězí nad zlem,
  - příběh, ve kterém zvířata jednají jako lidé.
- Znáte nějakou jinou bajku? Vyprávějte ji.

3. Doplňte do slov vhodné předpony a věty napište.

Maminka se __ zlobí. __ piš si úkol hned. Oheň rychle __ planul. Kočka __ skočila na strom. Zboží jsem si __ jednal na internetu. Tatínek bude __ cházet brzy. Nový spolužák se nám __ staví sám. __ nesl jsem úkoly Pavlíně. __ počítala jsem příklady správně. __ sviť lampičku. __ účastnil jsem se soutěže.

- Vyhledejte slovesné tvary a určete, zda jsou jednoduché, či složené.
- Přečtěte věty rozkazovací.
- Najděte podstatná jména a určete jejich rod, číslo, pád a vzor.
- Říkejte věty v množném čísle.

3. ZVRATNÁ SLOVESA

1. Přečtěte si text a vyhledejte slovesné tvary.

Sotva se toho rána Bob a Bobek vyspali, vyskočili z klobouku, zacvičili si a hned si zase lehli. Pro změnu do trávy. Bob si dal nohu přes nohu a snil:

„Víš, Bobku, já bych chtěl být bohatý.“

„A proč?“

„Protože bych nemusel pracovat a všichni by mi museli sloužit.“

„A proč?“

„Protože bych měl peníze a mohl bych jim platit.“

(Vladimír Jiránek, Jaroslav Pacovský, Jiří Šebánek: Bob a Bobek, králíci z klobouku; il. Vladimír Jiránek)

- Ve dvojicích vymyslete, co byste poradili králíkům, aby udělali dál.
- Vyberte si jedno podstatné jméno a skloňujte ho v obou číslech.
- Vyhledejte podstatná jména, která se skloňují podle vzoru žena.
- Všimněte si vyznačených slovesných tvarů. Víte, co mají společného?

Slovesa, která jsou spojena se zájmenem *se* nebo *si*, se nazývají **zvratná slovesa** (*vyspali se, lehli si*). Když v textu zvratná slovesa vyhledáváme, je třeba je uvádět i se zvratným zájmenem.

Zvratné zájmeno *se* (*dívat se*) si nepleťme s předložkou *se* (*se slonem*).

2. Říkejte řady vyjmenovaných slov a vypište z nich zvratná slovesa. Pak s nimi vytvořte věty, napište je a zvratná slovesa v nich podtrhněte.

Př.: blýskat se – Při bouřce se blýskalo.

3. Doplněte do sloves *i, í/y, ý*, napište je a podtrhněte zvratná slovesa.

V__lézt, l__sat se, pov__dat si, nam__řit, zam__chat, nas__tit se, p__skat, v__m__slet si, upl__nout, zp__vat si, poml__t, zv__knout si, prop__chnout, pov__šovat se, sb__rat, zm__lit se, s__čkovat, rozb__t se, usl__šet.

4. Říkejte, zda je slovo *se* ve větách zvratné zájmeno, nebo předložka.

Koupila jsem ubrus se světlým vzorem. Opravdu jsem se mylil. Lenka se sestrou půjdou do divadla. V zoo jsme pozorovali slonici se slůnětem. Přesvědčili jsme se o správnosti. Eva se raduje z dárků. Vzal jsem si chléb se sýrem. Rudovi se ztratil pejsek.

- Vyhledejte slovesné tvary a určete, zda jsou jednoduché, nebo složené.
- Podstatná jména říkejte v 1. pádě čísla množného. Pokud je v tomto tvaru *i, í/y, ý*, zdůvodněte pravopis.

4. ČASOVÁNÍ SLOVES – ČAS PŘÍTOMNÝ

1. Přečtěte si, co již víte o slovesech, a pak to řekněte vlastními slovy.

Slovesa vyjadřují nějaký děj. Jejich tvary jsou jednoduché, nebo složené. Mezi jednoduché tvary patří také zvratná slovesa. Slovesa mění své tvary podle osoby, čísla a času. Říkáme, že se časují. Sloveso, u kterého se nedá určit osoba, číslo a čas, se nazývá infinitiv.

a) Najděte v textu slovesné tvary. Víte, který čas vyjadřují?

2. Prohlédněte si Lenčinu tabulku. Slovesa v ní pak časujte sami.

Časování sloves v čase přítomném						
číslo	osoba	nést	kryt	prosit	dělat	být
jednotné	1. (já)	nesu	kryji	prosím	dělám	jsem
	2. (ty)	neseš	kryješ	prosíš	děláš	jsi
	3. (on, ona, ono)	nese	kryje	prosí	dělá	je
množné	1. (my)	neseme	kryjeme	prosíme	děláme	jsme
	2. (vy)	nesete	kryjete	prosíte	děláte	jste
	3. (oni, ony, ona)	nesou	kryjí	prosí	dělají	jsou

3. Doplněte do slov *i, í/y, ý* a přečtěte správné dvojice.

p__lně   mluvit   hb__tě   se usmívat
 hlas__tě   skákat   p__šně   se pohybovat
 v__soko   pracovat   m__le   se chovat

- K příslovcím vytvořte slova protikladná.
- Podle tabulky časujte slovesa v přítomném čase ve všech osobách v obou číslech. Všimněte si slovesných tvarů a koncovek sloves v přítomném čase.

Slovesné tvary jsou v přítomném čase vždy jednoduché (*neseme, děláte*).
 V koncovkách sloves v přítomném čase se píše vždy měkké *-í/-í* (*mluví, prosí*).

4. Doplněte do slov *i, í/y, ý* a slovesa v závorkách převed'te do správného tvaru v čase přítomném.

S__sl__ (sbírat) zrnka obil__. L__bor (zametát) střep__ z rozb__té váz__. Děti (vidět) na neb__ kroužit orl__. Z__ta (muset) jít k panu učitel__. Dědečka (bolet) často zub__. Zajíc__ (poskakovat) v jetel__. Lukášovi prarodiče (bydlet) v L__tom__šli. Nad květinam__ (poletovat) motýl__. Tatínek (kropit) záhony s mrkv__ a petržel__. Iva (kupovat si) cukrov__. Sov__ (lovit) převážně v noci.

- Odůvodněte pravopis koncovek sloves a napište je.
- Vyhledejte slova s předložkami a určete jejich pád.

5. Podle obrázků tvořte slovesa v přítomném čase, která vyjadřují, co rád dělá Michal a co Lenka.

- a) Napište několik vět o tom, co rádi děláte ve volném čase vy.
b) Podle obrázku říkejte podstatná jména a určujte jejich vzor.

6. Slovesa v infinitivu převed'te do správného tvaru v přítomném čase.

muset (os. 3., č. mn.)   malovat (os. 2., č. j.)   trápit (os. 3., č. j.)
obědvat (os. 2., č. mn.)   drobit (os. 1., č. j.)   bít se (os. 1., č. mn.)
násobit (os. 2., č. j.)   mýt se (os. 3., č. mn.)   číst si (os. 3., č. j.)

7. Doplňte do vět sloveso *být* ve správném tvaru přítomného času.

Jirka _____ veselý chlapec. My _____ bystří žáci. Ty _____ ale hladový. Ten svetr _____ levný. Vy _____ dobří kamarádi. Já _____ doma líný. Daniela _____ nejrychlejší ze třídy. Oni _____ opravdu zlí. Kdo _____ poslední? Štěně _____ malé. On _____ nejstarší ze sourozenců.

a) K přídavným jménům vymyslete slova protikladná.

8. Do přísloví a pořekadla doplňte vhodná slovesa v přítomném čase.

Tak dlouho se _____ se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.
Kdo jinému jámu kopá, sám do ní _____.
Komu se _____, tomu se zelení.
Kdo _____, má za tři.

9. Hra – Pantomima sloves.

Připravíme si kartičky s infinitivy sloves, která lze vhodně vyjadřovat pantomimicky. Jeden žák si vylosuje slovo a snaží se ho ostatním předvést tak, aby poznali, které slovo je na kartičce. Slovo mají říci nebo zapsat v daném slovesném čase, v našem případě v čase přítomném. Hru lze připravit také pro dvě družstva, která soutěží o co nejvíce bodů za poznání slovesa.

10. Diktát.

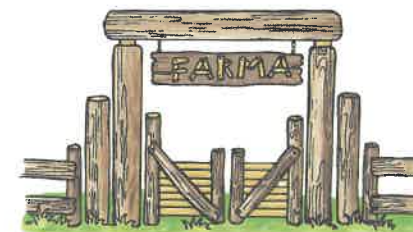
Kamil rozdělí labutím zbytky rohlíků. V neděli vyrazíme na filmové představení do Prahy. Jarní déšť pokrývá záhony s květinami. Libuška přemýšlí nad úkoly. Maminka koupí Kájovi novou košili. Batohy nosíme do školy na zádech. Děvčata ozdobí pomlázky stužkami.

5. ČASOVÁNÍ SLOVES – ČAS BUDOUCÍ

1. Přečtete si text a vyprávějte, čím byste chtěli být a proč.

Děti si dnes ve třídě vyprávěly o tom, čím kdo bude, až bude dospělý. Lucka si myslí, že **bude léčit** nemocná zvířata, stejně jako její maminka. Filip vysvětluje, že **bude pracovat** u aut, protože je má moc rád a zajímá ho vše kolem nich. Alice říká, že nebude lékařkou jako její maminka, ale spíš **bude učit** malé děti ve školce, to se jí moc líbí. Dušan ví prý určitě, že **bude studovat** archeologii, a Zdeněk zase říkal, že **bude mít** farmu a **bude chovat** koně, krávy a ovce. Lenka se také zajímá o historii, možná **bude studovat** stejnou školu jako Dušan. A Michal? Ten si s tím hlavu vůbec neláme, prý ještě **uplyne** hodně času, než se **bude** opravdu rozhodovat.

- a) Jak se jmenuje povolání, které si chce vybrat Lucka?
b) Kdo z dětí chce být automechanikem a kdo učitelkou?
c) Rozumíte slovům *archeologie*, *historie*? Najděte jejich význam.
d) Víte, který čas vyjadřují vyznačená slovesa?

2. Prohlédněte si Lenčinu tabulku. Slovesa v ní pak časujte sami.

Časování sloves v čase budoucím				
číslo	osoba	složené tvary	jednoduché tvary	být
jednotné	1.	budu psát	napišu, napíši	budu
	2.	budeš psát	napišeš	budeš
	3.	bude psát	napiše	bude
množné	1.	budeme psát	napišeme	budeme
	2.	budete psát	napišete	budete
	3.	budou psát	napišou, napíší	budou

! Budoucí čas se vyjadřuje dvojím způsobem:

1. **Složeným tvarem**, který se tvoří z pomocného slovesa *být* v budoucím čase v příslušné osobě a infinitivu významového slovesa (*budu pracovat*).
2. **Jednoduchým přítomným tvarem**, který vyjadřuje čas budoucí (*napiše*).

3. Říkejte slovesa v budoucím čase ve složeném tvaru a některá časujte v různých osobách a v různém čísle.

vařit	malovat	psát	lézt
cvičit	volat	mávat	hrát

a) Převed'te slovesa do budoucího času, vyjádřete je jednoduchým tvarem pomocí předpon. Příklad: vařit – uvařím

4. Doplňte do sloves *i, í/y, ý, pravopis zdůvodněte a cvičení napište.*

Budeš l__žovat, nas__pu, b__dl__me, budete prob__rat, s__čí, v__skočím, z__vá, zam__slíme se, budu zap__sovat, zabl__skne se, l__sá se, zv__kneš si, prom__tá, pokrop__te, budou se čep__řit, v__násob__š, klop__tám, sáz__me, budu se usm__vat, přežv__kuje, v__rob__š, bude dob__vat.

- Rozhodněte, které slovesné tvary jsou v čase přítomném.
- U každého slovesného tvaru určete jeho osobu a číslo.
- Jednou barvou podtrhněte výrazy, které vyjadřují budoucnost složeným tvarem, a druhou ty, které budoucnost vyjadřují přítomným tvarem slovesa.

5. Slova v závorkách převed'te do správného tvaru v budoucím čase. Použijte složené i jednoduché tvary budoucího času.

Petr dnes (jít) do bazénu. Zítra se v naší třídě (konat) beseda se spisovatelem. (dívat) se večer na televizi? V létě (jet) Luděk na prázdniny k babičce. V červnu (mít) Michal se sestrou narozeniny. Dáše do památníku (kreslit) obrázek pejska. Než půjdeme na oběd, (mýt) si ruce. Domácí úkol (psát) hezky. Těším se, až (mít) fyziku. Anička si (připravit) svačinu sama.

- Rozlište, kde je slovo *se* zvratným zájmenem a kde předložkou.
- U podstatných jmen určete vzor.
- Říkejte, co budete dělat dnes odpoledne. Věty zapisujte.

6. Michal a Lenka si v neděli prohlížejí svůj kalendář na příští týden. Vyprávějte, co je čeká a kdy mají společný program.

MICHAL		
PO	7.6.	KNIHOVNA
ÚT	8.6.	KYTARA
ST	9.6.	KINO
ČT	10.6.	NÁVŠTĚVA NEMOCNICE PÍPÍ
PÁ	11.6.	FLORBAL
SO	12.6.	NAROZENINY TÁTA
NE	13.6.	VÝLET

LENKA		
PO	7.6.	ANGLIČTINA KLAVÍR
ÚT	8.6.	KNIHOVNA
ST	9.6.	KINO
ČT	10.6.	BASKETBAL
PÁ	11.6.	PEČT DORT TATÍNKOVÍ
SO	12.6.	TATÍNKOVY NAROZENINY
NE	13.6.	VÝLET NAŠÍ

- Vytvořte si podobný plán práce na příštích sedm dnů, doplňte jej ilustracemi a vyprávějte ostatním, co budete dělat.

7. Vyřešte Lenčiny přesmyčky názvů některých povolání.

KEŘDACINE

DRAHAZNÍK

ZAŘUBAK

PLICIOSAT

8. Hra – Hádejte povolání.

Připravíme si soubor názvů různých povolání nebo obrázky, které je vyjadřují. Žák si vylosuje jednu kartičku a má za úkol pantomimicky předvést, které povolání na ní má. Obměnou je hra ANO/NE. Žáci dávají spolužákovi takové otázky, aby zjistili, jaké povolání má na své kartičce, ale přitom nesmějí použít název povolání. Žák smí odpovídat pouze ANO/NE.

6. ČASOVÁNÍ SLOVES – ČAS MINULÝ

1. Přečtěte si text a řekněte, kdo byl Abraxas.

Malá čarodějnice **fičela** na novém koštěti jako živoucí smršť. S rozcuchanými vlasy a vlajícím šátkem **svišťela** nad vesnickými střechami a lomenicemi. Abraxas **seděl** vedle ní a stěžil se **držel** zařatými drápky.

„Pozor!“ **zakrákal** najednou, „kostelní věž!“

Malé čarodějnice se ještě na poslední chvíli podařilo strhnout koště, jinak by byla uvázla zrovinka na špici věže. Takhle jenom zachytila šaty o zobák železného větrného kohouta.

„Leť přece pomaleji!“ huboval Abraxas. „Když budeš takhle pekelně uhánět, zlomíš si nakonec vaz! Copak ses zbláznila?“

„Já ne!“ křičela malá čarodějnice, „ale koště! Ta potvora se mi splašila!“

(Otfried Preussler, překl. Jitka Bodláková: Malá čarodějnice; il. Zdeněk Smetana; upraveno)

- S čím měla malá čarodějnice potíže?
- Ve skupinách vytvořte popis malé čarodějnice. Využijte osnovu na str. 44.
- Víte, který čas vyjadřují vyznačená slovesa?
- Ve druhé polovině textu vyhledejte další taková slovesa. Všimněte si, jak jsou zakončena.

! Slovesné tvary zakončené na **-l, -la, -lo, -li, -ly, -la** (četl, četla, ...) se nazývají **příčestí minulé**.

2. Prohlédněte si Lenčinu tabulku. Slovesa v ní pak časujte sami.

Časování sloves v čase minulém			
číslo	osoba	číst	být
jednotné	1.	četl (-a, -o) jsem	byl (-a, -o) jsem
	2.	četl (-a, -o) jsi	byl (-a, -o) jsi
	3.	četl (-a, -o)	byl (-a, -o)
množné	1.	četli (-y, -a) jsme	byli (-y, -a) jsme
	2.	četli (-y, -a) jste	byli (-y, -a) jste
	3.	četli (-y, -a)	byli (-y, -a)

! **Minulý čas** se vyjadřuje v 1. a 2. osobě obou čísel tvarem složeným z příčestí minulého a tvaru pomocného slovesa *být* v příslušné osobě (*četl jsem*) času přítomného. Ve 3. osobě obou čísel se vyjadřuje jen tvarem příčestí minulého bez pomocného slovesa (*četli*).

3. Slovesa v infinitivu převed'te do správného tvaru v čase minulém.

sedět (os. 2., č. j.)   koupit (os. 1., č. mn.)   vidět (os. 3., č. j.)
 motat (os. 1., č. j.)   lovit (os. 3., č. mn.)   letět (os. 2., č. mn.)
 mít (os. 3., č. mn.)   soutěžit (os. 2., č. j.)   hrát (os. 1., č. j.)

a) Říkejte slovesa v dané osobě a čísle také v čase přítomném a budoucím.

4. Převed'te názvy písní do minulého času a některou píseň si zazpívejte.

Já mám koně   Já jsem z Kutné Hory   Voláme sluníčko
 Kočka leze dírou   To je zlaté posvícení   Kolik je na světě věcí

5. Prohlédněte si Lenčinu tabulku. Všimněte si tvarů zvratného zájmena se, si při časování. Pak slovesa v tabulce časujte sami.

Časování zvratných sloves v čase minulém			
číslo	osoba	procházet se	vybrat si
jednotné	1.	procházel (-a, -o) jsem se	vybral (-a, -o) jsem si
	2.	procházel (-a, -o) ses	vybral (-a, -o) sis
	3.	procházel (-a, -o) se	vybral (-a, -o) si
množné	1.	procházeli (-y, -a) jsme se	vybrali (-y, -a) jsme si
	2.	procházeli (-y, -a) jste se	vybrali (-y, -a) jste si
	3.	procházeli (-y, -a) se	vybrali (-y, -a) si

6. Oskar vybral dětem z krabice zvratná slovesa. Časujte je v čase minulém.

česat se   malovat si   prohlížet si   lekat se
 vyprávět si   přát si   myt se   těšit se

7. Doplňte do slov i, í/y, ý a pravopis zdůvodněte.

Prom __tali f __lm __, brz __ jsem se nas __til, v __lezla nahoru, rozb __l jsi nádob __, rozv __řil l __stí, sb __rali b __l __nky, v __m __l jsi v __z __, včel __op __lovaly, zv __těžil Zb __něk, zm __lil se v kamarádov __.

a) Napište slovesné tvary v dané osobě a čísle, ale v čase budoucím.

b) Jedno zvratné sloveso časujte v daném čase ve všech osobách a v obou číslech.

8. Přečtete si text, doplňte do slov i, í/y, ý a pravopis zdůvodněte.

Mam __nka s Lenkou se rozhodly, že tatínkov __ k narozeninám upečou dort. Lenka um __la ovoce. Mam __nka um __chala těsto, které společně nal __ly do dortové form __. Těsto daly péct do troub __. Mez __tím priprav __ly krémovou náplň. V __chladlý dort opatrně rozkrojily a namazaly krémem. Celý jej ozdob __ly zb __tkem krému, čokoládou a ovocem. Z v __sledku práce měly vel __kou radost.

a) Vyhledejte v textu slovesné tvary v čase minulém.

b) Přečtete vyprávění znovu, ale v čase budoucím.

c) Připravte nějaký jednoduchý pokrm podle vlastního receptu.

7. SLOVESA – OPAKOVÁNÍ

1. Přečtete si text a rozhodněte, zda se jedná o úryvek z pohádky, bajky, nebo pověsti.

Libuši najednou zahořely tváře, oči se jí zaleskly a celá se rozsvítila vnitřním světlem. Vztáhla ruce k lesnatým návrším na protějším břehu a pak promluvila:

„Vidím veliké a krásné město, jehož sláva se jednou bude dotýkat hvězd. Tam v lese je vrch. Z jedné strany tudy protéká údolím potok, z druhé strany jej chrání kamenitá skála, která se svažuje až k řece. Tam naleznete muže, jak tesá práh svého domu. Na tom místě dejte vystavět pevný hrad a dejte mu jméno Praha. A jako před prahem domu sklánějí svou hlavu knížata a vojvodové, tak se jednou ti nejmocnější budou klanět hradu i městu, které pod ním vyroste.“

Druhého dne dal Přemysl vyslat posly tam, kam Libuše ukázala. Opravdu zde našli muže, jak tesá práh domu, a na tom místě vystavěli hrad. Jak léta plynula, hrad Praha se stal sídelním hradem českých knížat a později českých králů.

(Alena Ježková: Staré pověsti české a moravské; upraveno)

a) Jakou zvláštní schopnost měla Libuše?

b) Víte, kdo byl Přemysl?

c) Vyhledejte v textu slovesné tvary a určete jejich čas.

d) První odstavec řekněte v čase přítomném.

e) Poslední odstavec řekněte v čase budoucím.

f) Najděte některý složený slovesný tvar.

g) Vyhledejte několik zvratných sloves.

h) Řekněte slova protikladná ke slovům rozsvítila, vnitřní, veliké, krásné.

i) Vymyslete slova souznačná ke slovům zaleskly, promluvila, vystavět.

2. Poznáte, ze kterých pověstí jsou následující věty?

Posílá nás kněžna Libuše, protože budeš naším knížetem, vládcem a jí manželem. Vlasta snadno získala ostatní dívky pro svůj plán a stala se jejich vůdkyní. Šemík se odrazil k obrovskému skoku do výšky a zmizel v hlubině za hradbami. Bivoj přemohl kance, který už celé měsíce ničil úrodu na polích.

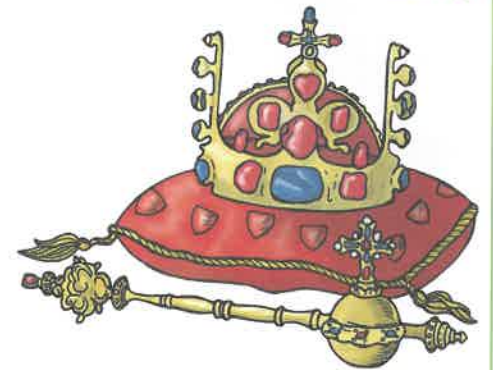
a) V každé větě najděte slovesa a určete jejich čas.

b) Určete vzory podstatných jmen v první větě.

c) Ve druhé větě určete slovní druhy.

d) Třetí větu převed'te do času budoucího.

e) Každé sloveso řekněte v infinitivu.

3. Vyřešte Michalovy přesmyčky jmen našich panovníků. První písmeno je vyznačeno tučně.

OBLESVAL

VIBOJOŘ

VESLIBTAŘ

CVÁLAV

a) V přesmyčkách najděte i jiná podstatná jména.

Př.: OBLESVAL – les, sval, val

4. Zkuste odpovědět na úvodní otázky. Správné odpovědi vyhledejte v textu.

Víte, co je Říp? (řeka, hora, jezero)

Kde Říp leží? (v Jihočeském kraji, v Olomouckém kraji, v Ústeckém kraji)

Kdo se usadil v okolí Řípu? (Moravané, Slované, Slováci)

Horu Říp najdeme v Ústeckém kraji asi 4 km jižně od Roudnice nad Labem. Je to zdaleka viditelná vyvýšenina sopečného původu, která **poutala** pozornost lidí od nejstarších časů. Jistě **budete znát** pověst, která **vypráví**, jak se v oblasti kolem Řípu **usadili** staří Slované pod vedením praotce Čecha. Na samém vrcholu hory **stojí** románská rotunda svatého Jiří.

Původně to byl holý kopeček, který byl na konci 19. století zalesněn. V dnešní době je vrchol kopce cílem svatojiřských poutí a mnoha turistů, kteří chtějí vystoupit na horu spjatou s naší dávnou historií.

a) Najděte horu Říp na mapě.

b) U vyznačených sloves určete osobu, číslo a čas.

c) V poslední větě určete vzory podstatných jmen.

5. Doplňte neúplná slova a přečtěte si o tom, co dělali lidé v dávné minulosti.

Dob__vali nová územ__, stavěli ob__dlí, chovali domácí zv__řata, v__ráběli nádob__ i náradí a zbraně, lov__li lesní zvěř, o__dělávali pole, hradbám__ opevňovali s__dlišťe, v__měňovali si zbož__, v__ájemně si pomáhalí, v__znávali pohanské náboženstv__, v__m__šleli příběh__ o l__dech z m__nulosti.

a) Převed'te slovesa nejdříve do času přítomného, potom do času budoucího.

b) Napište každé sloveso v infinitivu a pak ho převed'te do 1. os. č. j. času přít.

Př.: dobývat – já dobývám

c) Najděte zvrtná slovesa.

d) Vyhledejte podstatná jména rodu středního a určete jejich vzor.

e) Vyhledejte pětislabičná slova a určete v nich druhy hlásek.

6. Doplňte do slov *i, í/y, ý* a převed'te je do správného tvaru.

přem__šlet (os. 1., č. j., čas přít.)

pob__vat (os. 3., č. mn., čas min.)

nas__tit (os. 2., č. mn., čas bud.)

ml__t (os. 3., č. j., čas min.)

z__vat (os. 1., č. mn., čas přít.)

p__šnit se (os. 2., č. j., čas bud.)

7. Zopakujte si časování slovesa *být* ve všech časech v obou číslech.

8. Přečtěte si vtip a určete v něm slovní druhy.

Pepíček jde do školy a loudá se. Potká starou babičku s nákupem.

Hned se jí nabídne, že jí těžkou tašku ponese.

„Ach, chlapče, ale já to mám hodně daleko.“

„To je dobře, my budeme první hodinu psát písemku!“

a) Najděte slovesné tvary a rozhodněte, zda jsou jednoduché, nebo složené.

b) Vtip sehraje jako scénku. Vymyslete, jak by mohl příběh skončit.

9. Ve větách z pohádek najděte slovesné tvary, které vyjadřují minulost. Pomozte Oskarovi přiřadit k větám správný název pohádky.

Když se Růženka píchla o trn, usnulo celé království na sto let.

Jiřík splnil tři úkoly, a proto dostal princeznu pro svého krále.

O Zlatovlásce

Sněhurka připravila na stůl sedm malých mističek.

Holoubci už dvakrát pomohli posbírat hrách do ošatky.

O Sněhurce

a) Ve větách vyhledejte číslovky.

O Popelce

b) Řekněte věty v budoucím čase.

O Šipkové Růžence

c) Ve dvojicích vymýšlejte podobné věty. Přečtěte je pak ostatním. Poznají vaši pohádku?

10. Hra – Přítomnost, minulost, budoucnost.

Připravíme kartičky a napíšeme na ně známá hesla, jména či události. Žáci si postupně vylosují kartičku, přečtou si ji a zařadí do správného času. Př.: Kněžna Libuše, první člověk ve vesmíru, Zdeněk Svěrák, Jaromír Jágr, měsíc duben, závěrečné vysvědčení, tvé letošní narozeniny, jste páťáci, lidé na Marsu, ...

11. Diktát.

Děti ze čtvrté třídy se chystají na výlet do Prahy. Cestou podniknou také výstup na horu Říp. Těší se na krásné výhledy z jeho vrcholu. Snád bude hezké počasí. V Praze se zastaví na Vyšehradě a připomenou si různé pověsti z doby dávno minulé. Michal vezme fotoaparát. Všichni tak budou mít hezkou vzpomínku. Každý si jistě na památku koupí ještě nějakou drobnost.

a) Přečtěte cvičení v čase minulém.

b) Ve skupinách si připravte vyprávění o některé akci vaší třídy.

SLOHOVÁ CVIČENÍ – BLAHOPŘÁNÍ, POZVÁNKA

1. Lenka se naučila tuto básničku. Víte proč?

Srdce pro maminku (J. Křešnička)

Co to kreslím pastelkami?
Zatím je to tajné, mami!
Musím kreslit, stříhat, psát,
přes rameno nekoukat.

Co to bude, až to bude?
Co to bude? Srdce, víš?
Dostanou ho mámy všude
a ty také – uvidíš.

a) Co byste popřáli mamince vy?

b) Ve dvojicích napište krátké přání mamince nebo jí složte básničku.

c) Práci přepište na samostatný papír a doplňte ji ilustrací.

! V blahopřáních nebo v dopisech obvykle píšeme zájmena, jako například *Ty, Tebe, Tobě, s Tebou, Vy, Vás, s Vámi, Váš*, s **velkým** počátečním písmenem. Vyjadřujeme tak úctu k osobě či k osobám, kterým píšeme.

2. Přečtěte si text a vyprávějte, zda jste někdy ve třídě připravovali také besídku pro maminky.

Děti ve třídě se již několik týdnů pilně připravují na besídku pro své maminky. Vyrobity přáníčka, připravily společný program a rozdaly pozvánky. Každý se do programu zapojil tak, jak umí. Michal zahraje na kytaru a Lenka bude recitovat básničku. Na konci vystoupení dostane každá maminka přáníčko a malý dárek.

a) Připravte pozvánku na vystoupení pro maminky nebo na jinou akci, kterou byste mohli ve třídě uspořádat (výstava fotografií, výtvarných prací, karneval, sportovní odpoledne, ...). Víte, které údaje na pozvánce nesmí chybět?

! Pozvánka by měla obsahovat tyto důležité údaje:

- název akce, případně kdo ji pořádá,
- kdy a kde se akce koná,
- pokud se vybírá vstupné, tak informace o jeho výši.

3. Prohlédněte si balicí papíry. Rozhodněte, do kterého byste zabalili dárek mamince k svátku, kamarádovi ze třídy k narozeninám, malému miminku své tety, tatínkovi k Vánocům.

a) Zkuste zabalit dárek.

IX. STAVBA VĚTY

1. VĚTA JEDNODUCHÁ A SOUVĚTÍ

! Přečtěte si text a spočítejte, z kolika vět se skládá.

Ráno vystrčil Kopčem z jeskyně hlavu. Rozhlíží se. Nic podezřelého nevidí. Slunko už dávno vyšlo a mile hřeje. Kopčem se protáhl a vydal se zase na cestu. Když vystupoval z údolí na planinu, tak se kolem něho mihli dva statní vlci. Lezl ještě chvíli po stráni nahoru a tu mezi posledními skalkami uviděl něco, co se mu nesmírně líbilo.

Tři malí vlčkové si hrají před doučkem. Válejí se a strkají do sebe tlapkami. Kopčem leží za křovím, napjatě je pozoruje.

(Eduard Štorch: Lovci mamutů; il. Zdeněk Burian; upraveno)

a) Rozlište věty jednoduché a souvětí.

! Naše mluvené i psané projevy se skládají z vět. Rozlišujeme **věty jednoduché a souvětí**.

Ve větě jednoduché je jedno sloveso ve tvaru určitém. (*Vlčkové si hrají.*) Souvětí je spojení více jednoduchých vět. Obsahuje proto více sloves v určitém tvaru podle toho, kolik vět se do souvětí spojilo. (*Válejí se a strkají do sebe.*)

b) Všimněte si, jak jsou souvětí v textu spojena.

! Věty v souvětí bývají zpravidla spojeny **spojovacími výrazy**. Mohou to být:

- spojky (*a, i, ani, ale, nebo, že, ...*),
- zájmena (*kdo, co, který, jenž, ...*),
- příslovce (*kdy, kde, odkud, ...*).

Před většinou spojovacích výrazů se píše čárka. Před spojkami *a, i, ani* obvykle čárku nepíšeme. Některé věty jsou odděleny jen **čárkou bez spojovacího výrazu**.

c) Najděte v textu příklad souvětí se spojovacím výrazem.

d) Najděte také souvětí bez spojovacího výrazu.

! 2. Jednoduché věty v řádku spojte vhodně do souvětí pomocí spojek *když, ale, a, protože*. Slovosled druhé věty můžete podle potřeby upravit.

Žabka našla blýskavý kamínek.

Kopčem jí ho vzal.

Oheň jim neuhasne.

Budou ho dobře krmit dřívím.

Jednou si děti hrály v jeskyni.

Nechtělo se jim ven.

Kopčem křesal.

Ruce se mu třáslly.

Vyvalil se sloupec dýmu.

Vyšlehly plaménky.

a) Seřad'te věty z příběhu o lovcích mamutů tak, jak by mohly jít za sebou.

b) Víte, jaký vzácný kamínek asi Žabka našla?

c) Víte, jakým způsobem lidé v pravěku rozdělávali oheň?

3. Všimněte si, jaké kartičky Lenka přidala za věty. Víte, co znamenají?

Honzík si napíše úkoly brzy, protože pak si chce číst. **V1, protože V2.**

Půjde Darina do knihovny, nebo navštíví kamarádku? **V1, nebo V2?**

Když začalo pršet, utíkali jsme domů. **Když V1, V2.**

! Stavbu souvětí můžeme naznačit pomocí **větného vzorce**.

• Písmeno V je značka pro větu a číslice vyjadřuje pořadí věty v souvětí. Zapisujeme i interpunkční znaménka (, . ! ?) a spojovací výrazy.

4. Doplňte neúplná souvětí a запиšte jejich vzorec.

Zítرا pojedeme do kina, nebo _____. Láďa je chlapec, který _____. Chci mít hezké známky, proto _____. Šárka mi říkala, že _____. Dnes paní učitelka řekne, kdo _____.

a) Sloveso v každé větě podtrhněte vlnovkou.

5. K těmto vzorcům vymyslete souvětí.

V1 a V2.

V1, protože V2.

Když V1, V2.

V1, ale V2.

V1, neboť V2.

Jestliže V1, pak V2.

6. Řekněte vzorce k těmto souvětím a запиšte je na tabuli.

Lenka si přinesla knížku a začala si číst. Petr volal na Aničku, že k ní dnes přijde. Marek se usmíval, protože se mu diktát podařil. Venku bylo hezky, jenže brzy začalo pršet. Pojedeme v sobotu na výlet, nebo půjdeme do kina? Oblékl jsem si nový svetr, který jsem dostal k narozeninám.

a) U sloves určete osobu, číslo a čas.

7. Doplňte do slov i, í/y, ý a запиšte vzorce souvětí.

Kam _____ nek se bl _____ skal, jako kdyb _____ b _____ l ze zlata. Sl _____ šel jsem, že M _____ rek onemocněl. Sab _____ na na soutěži zp _____ vala l _____ dovou p _____ seň a Zb _____ něk ji doprovodil na klav _____ r. B _____ dlela jsem v L _____ berci, ale nyní již b _____ dlím ve V _____ sokém M _____ tě. Lav _____ čka už b _____ la stará, proto ji tatínek opět natřel na b _____ lo. L _____ bor si opakoval násob _____ lku a Přem _____ sl procv _____ čoval v _____ jmenovaná slova.

a) Napište podle diktátu, dejte pozor na psaní čárek v souvětí.

b) U podstatných jmen určete rod, číslo, pád a vzor.

8. Rozhodněte, zda do souvětí doplníte čárku, či nikoliv.

Přines mi nový sešit _____ a dej ho na stůl. Dnes má být pěkně _____ ale deštník si radši vezmu. Řekni Maruše _____ že jí úkoly zanes Radek. Spěchej ze školy _____ protože potřebuji pomoci s těžkým nákupem. Když se budeš chtít u Zuzky zdržet _____ zavolej mi. Koupím si zmrzlinu _____ protože mám na ni velikou chuť.

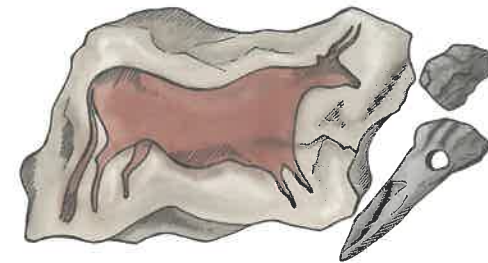
a) Napište vzorce těchto souvětí.

b) K vyznačeným slovům řekněte slova protikladná.

2. PODMĚT A PŘÍSUDEK

1. Přečtěte si text. Víte, co v něm Lenka vyznačila?

V pravěku lidé používali k mnoha činnostem pěstní klín. Člověk později vyráběl různé nástroje. Nůž patřil k těm nejstarším. Žádný lovec se bez nože neobešel. Později ho hodně využívali také bojovníci. Šikovní řemeslníci střenky nožů nádherně zdobili. Různě dlouhé čepele sloužily k mnoha činnostem. Ani v dnešní době se lidé neobejdou bez tohoto důležitého nástroje a pomocníka.

a) Jak nazýváme nástroj, který používali lidé v pravěku?

b) Umíte vysvětlit, která část nože je střenka a která čepel?

c) Ve dvojicích vymyslete co nejvíce činností, při kterých člověk v dnešní době potřebuje nůž.

! Ve větách jsou dvojice slov, která k sobě patří svým významem. Říká se jim **základní skladební dvojice**.

Základní skladební dvojici tvoří **podmět a přísudek**.

– Na podmět se ptáme otázkami *Kdo? Co?* a přísudkem.

– Na přísudek se ptáme otázkou *Co dělá podmět?* (*Co se říká o podmětu?*)

– Př.: *V pravěku lidé používali k různým činnostem pěstní klín.*

Kdo co používali k různým činnostem pěstní klín? lidé – podmět

Co dělali lidé? používali – přísudek

Základní skladební dvojice je: lidé používali.

d) Pomocí otázek určujte základní skladební dvojice v dalších větách z prvního cvičení.

2. Doplňte do vět vhodná slovesa. Věty napište a vyznačte v nich základní skladební dvojice.

Hynek odpoledne (*vyčistí, napíše, uvaří*) dopis kamarádovi.

Jitka bude doma (*cvičit, růst, pomáhat*) mamince s vařením.

Na obloze (*kroužili, svítily, motali se*) draví ptáci.

Auto (*stálo, vjelo, houkalo*) rychle do zatáčky.

Malé štěně vesele (*spí, poskakuje, lísá se*) na dvorku.

a) U podstatných jmen určete vzor.

b) U sloves určete čas.

! **Přísudek** je nejdůležitější člen každé věty. Bývá vyjádřen **slovesem v určitém tvaru** (*Tatínek pracuje.*), nebo tvarem slovesa **být** nebo **stát se** a **podstatným** či **přídavným jménem**. (*Dáša se stane učitelkou. Babička je milá.*)

3. Doplněte do slov *i, í/y, ý*. Pravopis zdůvodněte.

Lovci pozorují lv__ v okol___. Nohy u židl__ se rozv__klaly. Na pol__ zemědělcí v__seli ob__l___. Ve vs__ štekají ps___. Radím si koup__ nová prav__dla pravop__su. Paní V__skočilová mluv__ třemi jaz__ky. V__tr rozv__řil prach v ul__cích. Zb__něk si dob__l baterku svého mob__lního telefonu. Pavl__na se stane lékárníc___. Honz__k je m__lý.

a) Cvičení napište a vyznačte základní skladební dvojice.

4. Přečtěte si text a zkuste najít podmět a přísudek. Všimněte si, kterým slovním druhem je vyjádřen podmět.

Lenka půjde dnes odpoledne do knihovny. Známa maminky pracuje v dětském oddělení. Ona už dobře ví, které knihy Lenku nejvíce zajímají. V knihovně bývá vždy hodně dětí. Ale dnes tam jsou jen ony. Paní Veselá Lence ukazuje nové knížky. Jedna hned skončí v Lenčiných rukách. Lenka se už těší domů.

! **Podmět** je vždy v 1. pádě. Doplnuje přísudek. Nejčastěji bývá vyjádřen:

- **podstatným jménem** (*Lenka půjde.*),
- **přídavným jménem** (*Známa maminky pracuje v knihovně.*),
- **zájmenem** (*Ona už dobře ví.*),
- **číslovkou** (*Jedna hned skončí v Lenčiných rukách.*).

5. Ve dvojicích vět zkuste určit podmět a přísudek.

Michal si připravuje věci do školy. Skládá je pečlivě do batohu.
Tatínek opravuje mamince žehličku. Přinesl si na to náradí.
Lenka přišla z knihovny. Hned si šla číst do pokoje.
Maminka ještě nepřišla domů. Odpoledne šla ke kadeřnici.

! **Podmět** je buď **vyjádřený** (*Michal si připravuje věci do školy.*), nebo si ho můžeme domyslet z předcházejících vět či ze situace, pak je **nevyjádřený**. (*Skládá je pečlivě do batohu. Kdo? Michal – víme z předcházející věty.*)

6. Ve větách rozlište podmět vyjádřený a nevyjádřený.

Děti si vyprávějí o plánech na prázdniny. Hanka pojede na skautský tábor. Byla tam už dvakrát. Lukáš poletí s rodiči k moři. Ještě nikdy letadlem neletěl. Dominik se přihlásil na stanový tábor na Šumavě. Stráví tam dva týdny s ochránci přírody. Moc se těší na nové kamarády. Zuzka se chystá k babičce na hory. Má v plánu mnoho výletů po hřebenech a horských chatách. Už si koupila nové pohorky a dobrý batoh.

3. SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

1. Přečtěte si text a rozlište věty jednoduché a souvětí.

V květnu všechny stromy rozkvetly. Mezi prvními vykvetly ovocné stromy. Ty se krásně vyparádily do bílých i růžových šatů. Všude bzučely včely. Bílé lístky odkvetlých třešní později opadaly. Na stromech se objevily první nezralé plody. Kamarádi ze vsi se již vydali na obhlídku, zda nenajdou první třešně. Chlapci vylezli hbitě do korun, ale nenašli ani jednu, která byla zralá. Děvčata se opatrně natahovala po větvích ze země. Ale ani ona neměla štěstí. Ještě si počkají.

a) Zapište vzorce souvětí.

b) Vyhledejte základní skladební dvojice. (Pozor na nevyjádřený podmět.)

c) Určete rod každého podmětu. Všimněte si koncovky přísudku.

! **Přísudek** se s podmětem shoduje v osobě, čísle a rodě (u rodu mužského i v životnosti): např. *Cestující (oni) nastoupili (3. os. č. mn.).*

Psaní koncovky v přísudku se řídí rodem **podmětu**.

Je-li podmět:

- **rodu mužského životného**, přičestí minulé končí na **-i** (*Chlapci vylezli.*),
- **rodu mužského neživotného**, přičestí minulé končí na **-y** (*Stromy rozkvetly.*),
- **rodu ženského**, přičestí minulé končí na **-y** (*Včely bzučely.*),
- **rodu středního**, přičestí minulé končí na **-a** (*Děvčata se natahovala.*).

2. Podle tabulky doplňte *-a/-i/-y* v přičestí minulém v přísudku. Ukazovací zájmena vám pomohou nahradit podmět.

	rod podmětu	ukazovací zájmeno	koncovka přísudku
Muži se vrátil __.	<i>r. m. živ.</i>	<i>ti</i>	<i>-i</i>
Lavičky stál __.	_____	_____	_____
Města se rozrostl __.	_____	_____	_____
Výlety se konal __.	_____	_____	_____
Kočky vyskočil __.	_____	_____	_____
Kuřata zobal __.	_____	_____	_____

3. Obrázek popište. K podstatným jménům z obrázku říkejte vhodná slovesa v minulém čase a v množném čísle. Říkejte, jaké koncovky budou mít přičestí minulé. Př.: Maminky seděly na lavičce.

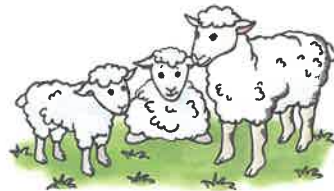
PODMĚT RODU STŘEDNÍHO

1. Přečtěte si báseň a vypište názvy mlád'at. Určete jejich rod.

Mládě (J. Žáček)

Krávy mají telátka,
klisny mají hříbátka,
ovce mají jehňátka,
kozy mají kůzlátka,
slípky mají kuřátka,

kachny mají káčátka,
fenky mají štěňátka,
kočky mají koťátka,
mámy mají miminka
jako moje maminka.

a) S názvy mlád'at tvořte krátké věty se slovesy v minulém čase. Pak místo podmětu použijte ukazovací zájmeno. Několik vět napište. Vyznačte shodu přísudku s podmětem.

Př.: Telátka běhala po louce. Ta telátka běhala po louce.

Je-li podmět rodu středního v čísle množném, je v přičestí minulém koncovka -a. (Kuřátka pípala.)

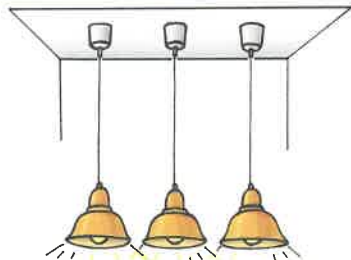
2. Vyberte správný tvar přísudku.

Světla _____ (svítila, svítily, svítili).

Kola se _____ (roztočily, roztočila, roztočili).

Vejce se _____ (rozbila, rozbily, rozbili).

Vlčata _____ (dováděli, dováděly, dováděla).

3. Určete ve větách základní skladební dvojici.

Stéblo trávy se ve větru ohýbalo. Jídlo nám velice chutnalo. Srdce mu strachem nahlas bilo. Letiště bylo kvůli vichřici uzavřené. Lvíče se drželo v blízkosti lvice. Ohniště bylo dobře uhašené. Koupaliště se zaplnilo lidmi. Okno se průvanem zavřelo.

a) Říkejte věty v čísle množném. Před podmět přidejte ukazovací zájmeno.

Př.: (Ta) Stébla trávy se ve větru ohýbala.

b) Napište věty v čísle množném. Vyznačte koncovku přičestí minulého.

Př.: Stébla trávy se ve větru ohýbala.

4. Doplňte do slov i, í/y, ý, pravopis zdůvodněte a cvičení napište.

S vesl _____, do stodol _____, k Lukášov _____, do váz _____, pod křídl _____, mezi strom _____, tatínkov _____, s panenkam _____, na ps _____, o skřítkov _____, na pol _____, do škol _____, před neděl _____, na neb _____, za chvíl _____, mezi růžem _____, u zábradl _____, s poupat _____, s bytostm _____, k jitrocel _____, o cibul _____, s žihadl _____, na okap _____, s letadl _____.

a) Určujte rod, číslo, pád a vzor podstatných jmen.

b) Vyberte podstatná jména rodu středního a tvořte s nimi jednoduché věty v minulém čase.

Př.: Vesla se zlomila.

PODMĚT RODU ŽENSKÉHO

1. Přečtěte si text a rozlište věty jednoduché a souvětí.

Lenku rády navštěvovaly kamarádky. Děvčata k ní chodila nejraději v létě, protože se vždycky usadila v letním zahradním domečku vzadu na zahradě. Na jaře svůj letní příbytek pořádně uklidila. Dívky vzaly připravené nářadí a s chutí se pustily do práce. Hadry jim kmitaly v rukou, košťata se ohýbala, lopatky nabíraly zametenou špínu a prach. A pak už se okna jen leskla a podlaha se blýskala čistotou. Když kamarádky pověsily vyprané záclonky a na stolečky se postavily vázy s květinami, bylo to moc útulné.

a) Zkuste zapsat vzorce souvětí.

b) V každé větě určete podmět a přísudek.

c) Všimněte si vyznačených koncovek v přísudku. Určete rod podmětu.

Je-li podmět rodu ženského v čísle množném, je v přičestí minulém koncovka -y. (Dívky vzaly.)

2. Vyberte správnou koncovku přičestí minulého.

Sestry si spolu vesele povídal _____ (i, y, a). Louky se krásně zelenal _____ (i, y, a). Včely hlasitě bzučel _____ (i, y, a). Mýdla příjemně voněl _____ (i, y, a). Kobylky v trávě daleko skákal _____ (i, y, a). Jabloně rychle odkvetl _____ (i, y, a). Jízdní kola se na jaře dobře prodával _____ (i, y, a).

a) K příslovcím vytvořte slova protikladná.

3. Všimněte si správného psaní koncovek v uvedených přičestích.

Děti běhaly vesele po louce. Z dlouhého dívání na televizi mě páliły oči. V parku si hrály děti. Protože dnes hodně foukal vítr, večer mě bolely uši.

Slova (to) dítě, oko, ucho mají v jednotném čísle tvar rodu středního. (Dítě vzlykalo. Ucho mě bolelo.)

V množném čísle jsou ale rodu ženského – (ty) děti, oči, uši – v přísudku proto píšeme -y. (Děti vzlykaly. Uši bolely.)

4. Doplňte správné koncovky. Pravopis zdůvodněte.

U lesa se pásl _____ srnky. Vlaštovky štěbetal _____ na drátech. Jídla nám chutnal _____. Maminky doma připravoval _____ oběd. Děti si hrál _____ na hřišti. Ruce mě bolel _____. Auto rychle zabrzdil _____. Dívky pletl _____ věnečky. Oči se mi únavou zavíral _____. Učitelky opravoval _____ sešity. Pampelišky odkvetl _____. Košťata se vyhříval _____. Školy se vyprázdnil _____. Děti se seřadil _____ a odešl _____ na vycházku. Od cibule mě štípal _____ oči.

a) Vyberte si deset vět, napište je a vyznačte v nich základní skladební dvojice.

PODMĚT RODU MUŽSKÉHO

1. Přečtěte si text a запиšte vzorce souvětí.

Michalovi kamarádi chodí do skautského oddílu. V neděli se chlapci vypravili do lesa pozorovat jarní přírodu. V lese bylo ještě docela mokro. Chodili opatrně, aby se jim boty nepromáčely už na začátku výpravy. Stromy už měly nové listy a ve větru šuměly. Pod stromy se zelenaly čerstvé trsy trávy. Na nich si jistě ráno pochutnávali zajíci. Ve větvích zpívali ptáci. V jejich hnízdech se ozývaly hlasy mladých ptáčat. Hoši došli až ke studánce. Vyčistili ji od listů a klacíků. Odpočinuli si na lavičce, kterou opravili již na podzim, a pak se vrátili zase domů.

- Jak chlapci pomáhali přírodě? Jak můžete pomáhat vy?
- Vyhledejte věty s nevyjádřeným podmětem.
- Věděli byste, proč je někdy ve vyznačených koncovkách *-i* a někdy *-y*?

Je-li podmět rodu mužského životného v čísle množném, je v přičestí minulém koncovka *-i*. (Zajíci si pochutnávali.)

Je-li podmět rodu mužského neživotného v čísle množném, je v přičestí minulém koncovka *-y*. (Hlasy se ozývaly.)

2. Rozlišujte, zda je podmět rodu mužského životného, nebo neživotného, a doplňte správnou koncovku v přičestí minulém. Cvičení napište.

Vlci v noci vyl ____. Jeleni se pásli ____. u lesa. Stoly byl ____. vyrobené ze dřeva. Muži stál ____. na tramvajové zastávce a povídal ____. si. Traktory oral ____. pole. Květy ve váze uvadl ____. Mixéry se rozbil ____. Papíry se roztrhl ____. Občané volil ____. nového prezidenta. Na řece houkal ____. parníky. Češi vyhrál ____. .

3. Všimněte si správného psaní koncovek v těchto přičestích.

Strašáci stáli v poli se zelím. Sněhuláci již roztáli. Draci vylétli vysoko do oblak.

Podstatná jména **drak**, **sněhulák**, **strašák** mají v množném čísle životný tvar (*sněhuláci*, *draci*, *strašáci*) se zakončením na **-ci**.

Jestliže je ve větě podmět **draci**, **sněhuláci**, **strašáci**, má přičestí minulé v přísudku koncovku **-i**. (*ti*) *Sněhuláci roztáli*. (*ti*) *Draci létali*. (*ti*) *Strašáci stáli*.

4. Obrázky pojmenujte a se slovy vytvořte věty v čase minulém. Říkejte, jakou koncovku byste napsali v přičestí minulém.

Př.: Chlapci si hráli. Podmět je rodu mužského životného, v koncovce napíší *-i*.

4. ŘEČ PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ

1. Přečtěte si text a zjistěte, kolik postav v ukázce hovoří.

V hostinci oznámil: „Prosím bych jedno pivo.“
Hostinský zamžikal očima a padl, až to zadunělo.
Nehybně ležel a neměl se k obsluhování.
„Co se dá dělat,“ řekl Fík, „musím se obsloužit sám.“
Koukal, kde by bylo jedno pivo, a uviděl sud.
Naložil si ho tedy na záda a klusal k domovu.
„Tak tady je to jedno pivo,“ řekl tatínkovi.
„Jo – a hostinský omdlel.“
„Já omdlím taky,“ spráskl tatínek ruce.
„Povídal jsem jedno pivo, a ne jeden sud, ty nekňubo! No počkej, to si vypiješ!“
Fík to považoval za rozkaz; odzátkoval soudek a vypil si to. Na jeden mocný hlt.

(Rudolf Čechura: *Maxipes Fík*; il. Jiří Šalamoun; upraveno)

- Jak rozumíte slovu *nekňuba*?
- Co myslel tatínek slovy „*To si vypiješ!*“?
- Vymyslete, co mohl říci hostinský, než omdlel.
- Rozdělte si role a přečtěte věty, které říká Fík a které tatínek.
- Jak poznáme v textu věty, které říká někdo jiný než vypravěč?

Řeč mluvčího uvedená doslova se nazývá **přímá řeč**. Na počátku a na konci je většinou **ohraňována uvozovkami**. Na začátku přímé řeči jsou uvozovky dole, na konci potom nahoře („*Odevzdejte mi sešity*.“).

Věta, která uvádí, kdo řeč pronesl, se nazývá **věta uvozovací**. Může být před přímou řečí, za ní, nebo je do přímé řeči vložena.

- V úvodním textu rozlišujte věty uvozovací a přímou řeč. Všimněte si, kde věta uvozovací je.

Typy přímé řeči:

- Uvozovací věta: „Přímá řeč. (?!)“ (*Teta řekla: „Umyj se a pojd' k večeři.“*)
- „Přímá řeč, (?!)“ uvozovací věta. („*Umyj se a pojd' k večeři,“ řekla teta.*)
- „Přímá řeč,“ uvozovací věta, „přímá řeč. (?!)“ („*Umyj se,“ řekla teta, „a pojd' k večeři.“*)

2. Doplňte uvozovací věty.

„Odevzdejte sešity,“ _____.
_____ : „Na prázdniny určitě přijed!“
„Podej vázičku,“ _____, „přinesl jsem mamince kytičku.“
„Dobré ráno!“ _____.

STAVBA VĚTY – OPAKOVÁNÍ

1. Rozlišujte v textu věty jednoduché a souvětí.

Když se vracel k domovu, pozoroval, že Rek je podivně nepokojný. Blízko jeskyně začal pobíhat a na pobřeží několikrát zaštěkal. Snad cítí nějaké nebezpečí, pomyslel si Robinson. Opatrně se blížil k ohradě před jeskyní. Kozy však byly ve stáji klidné a z jeskyně na něj vesele volal papoušek. V jeskyni bylo tedy všechno v pořádku. Rek však byl stále nepokojný. Robinson si zastrčil za pás dvě pistole, vzal dalekohled a pušku a vystoupil na Ohnivou horu. Z vrcholu hory spatřil dosud nevídané divadlo. Do Banánové zátoky vplouvalo pět dlouhých kánoí.

(Daniel Defoe – Josef Věromír Pleva: Robinson Crusoe; il. Zdeněk Burian; upraveno)

- Uvažujte, proč Robinson pojmenoval blízkou horu Ohnivá hora.
- Kdo dělal Robinsonovi společnost?
- U prvních dvou souvětí napište jejich vzorec.
- Ke kterému souvětí se hodí vzorec V1, V2 a V3?

2. Ve větách doplňte i, í/y, ý.

Žáci jel ___ na v ___ let do Ostrav ___. Kočky hlas ___ tě mňoukal ___. Na záhonu v ___ kvetl ___ krásné tul ___ pány. Děti se rozběhl ___ po hřišti. Draci poletoval ___ ve větru. Kos ___ od rána prozpěvoval ___. Zvony odb ___ jel ___ poledne. Líp ___ krásně voněl ___. Váz ___ se po pádu rozb ___ l ___.

- Cvičení napište a vyznačte základní skladební dvojice.

3. Vyberte do vět vhodné slovo z nabídky.

Kůzlata _____ vesele po dvoře. (mečeli, pobíhaly, skákala)
 Kamarádi si vzájemně _____. (četla, pomáhali, radily)
 Děvčata _____ věnečky. (vázali, pletla, nosily)
 Děti se _____ ze školy včas. (vrátily, přišli, dostala)
 Květiny na záhonech _____. (zvadla, vykvetly, voněli)
 Obrazy se návštěvníkům výstavy _____. (líbily, dostali, létala)

- Zazpívejte si píseň Pletla v kytku (HV 4, str. 15).

4. Vytvořte vhodné dvojice slov. Doplňte i, í/y, ý a zdůvodněte pravopis.

v ___ dl ___ čky	sbíral ___	kob ___ lk ___	létal ___
b ___ ty	cinkal ___	s ___ nové	se zlomil ___
s ___ sl ___	přilétl ___	netop ___ ři	se zmačkal ___
b ___ če	se prodal ___	l ___ že	skákal ___
s ___ korky	práskal ___	pap ___ ry	se setkal ___

5. Do vět ze známých pohádek doplňte přímou řeč.

Vlk se Karkulky zeptal: „_____?“
 „_____?“ ozvalo se z perníkové chaloupky.
 Liška začala Budulínka prosit: „_____.“
 „_____“, přikazoval jelen, „aby tě neodnesly jeskyňky!“

6. Přečtěte si text o čmelácích, doplňte i, í/y, ý a pravopis zdůvodněte.

Čmeláci jsou (ob)l ___ bení hlavně (na)zahradách. Um ___ totiž dobře (o)p ___ lovat i rostliny (s)dlouhými a úzkými kal ___ chy, (do)kterých včel ___ (ne)dosáhnou. Létají i (v)chladném počas ___. Proto (o)p ___ lují květy již (v)době, kdy včel ___ (z)úlů ještě nev ___ koukl ___.

Čmeláci si budují hnízda buď (na)povrchu (v)listí, (v)trávě, (v)mechu, nebo (pod)zem ___ (v)nějakých dírách (po)jiných živočiších, např. m ___ ších.

Protože jsou (na)zahradách opravdovými pomocníky, stav ___ jim l ___ dé čmeláci přib ___ tky, ab ___ se čmeláci (za)b ___ dlel ___ právě (na)jejich zahradě.

- Odstraňte zápornky a rozhodněte, jak se slova správně napíší.
- V posledním odstavci určete slovní druhy. Pokud si nejste jisti, vezměte si na pomoc Slovník spisovné češtiny.
- Přečtěte si text pozorně znovu a pak řekněte, co jste si zapamatovali.

7. Vyřešte Michalovy přesmyčky názvů ovocných stromů.

BAJLOŇ

HUŠREŇ

ŠKAVEST

REKUŇMA

8. Doplňte do slov i, í/y, ý, pravopis zdůvodněte.

Mam ___ nky pos ___ pal ___ chléb sol ___. Děti l ___ žoval ___ bez hol ___. M ___ slivci odstranil ___ p ___ tlácké pasti, ab ___ se do nich nechytila lesní zvěř. Bab ___ čky upletl ___ z vlny svetry a šál ___. Hlem ___ ždí ul ___ ty se v krab ___ ci rozb ___ l ___. Kuchaři nakrájel ___ s ___ rové maso a dal ___ je do troub ___. Kočky se m ___ le l ___ sal ___, ale když je Kam ___ la chtěla pohladit, hned všechny utekl ___. Chlapci pomáhal ___ zalévat záhony s petržel ___ nebo okopával ___ záhony s mrkv ___. Děti se v první třídě učil ___ psát osm ___ čku.

- Vyhledejte souvětí a napište jejich vzorce.
- Vypište věty jednoduché a vyznačte v nich základní skladební dvojice.
- Vyhledejte zvrtná slovesa.

9. Diktát.

Orli se vraceli do svých hnízd na skále. Kozy si pochutnávaly na zelí. Z výletu mě bolely nohy. Hrníčky se umyly. Děti vesele výskaly. Pekaři zamíchali těsto. Provazy se zamotaly. Mísy se rozbily. Sněhuláci dávno roztáli. Chlapci si povídali.

SLOHOVÁ CVIČENÍ – DOPIS

1. Přečtěte si text a řekněte, proč Kristýna utekla do stanu.

V táborové jídelně pomalu doznívalo cinkání příborů, když Eva, s náručí plnou pošty, rozrazila dveře.

„Pořádně natáhněte uši, ať nikoho nemusím volat dvakrát,“ řekla a začala to brát z hromádky pěkně po pořádku: Zorka Fousková, Tonda Bártů, Majda Hejdová, Jarda Poštolka, ...

„Teď, teď to přijde!“ Kristýniny nohy pod židlí jsou připraveny, jen se rozběhnout.

Nic. Hromádka dopisů se zmenšuje, už zbývá jen několik obálek. Poslední patřila Kristýnčině kamarádce Aleně...

... Kristýnka vystřelila z jídelny rovnou do stanu. Svalila se na kavalec a slzy jak hrachy jí tekly na deku.

„Všichni na ni zapomněli. Docela všichni!“

(Magdalena Propperová, Mateřídouška)

a) Uvažujte, proč se píše dopisy.

b) Psali jste již někdy dopis? Víte, které části má dopis mít?

Dopis by měl mít tyto části:

- místo a datum odeslání,   – úvod,   – závěr,
- oslovení,   – vlastní sdělení,   – podpis.

2. Přečtěte si dopis a najděte v něm části, které by měl dopis obsahovat.

Potštejn 5. července 2014

Milá teto!

Posílám Ti pozdrav z tábora. Protože dnes prší, rozhodla jsem se, že Ti napíšu dopis.

Máme se tady moc dobře. Celé dny zatím svítilo sluníčko, tak jsme byli pořád venku. Hrajeme různé hry a soutěžíme. Včera jsme byli v lese na borůvkách. Přinesli jsme jich tolik, že nám paní kuchařky dnes upekly buchty a zítra budou kynuté knedlíky. Na zítra máme naplánovaný hezký výlet na nedaleký hrad Litice. Tak snad už pršet nebude.

Pozdravuj strýčka. Budu ráda, když mi také napíšete.

Vaše Lenka

3. Napište podobný dopis rodičům, babičce, dědečkovi, bratrovi, sestře, kamarádovi, kamarádce.

X. ZÁVĚREČNÉ OPAKOVÁNÍ

1. Přečtěte si báseň a vyhledejte v ní slova, která se rýmují.

Prázdniny (J. Brukner)

Všechno už je připraveno,
všechno právě začíná,
na zahradě voní seno
a v kornoutech zmrzlina.

Za městem se tyčí hory,
jelen běhá po lese,
v troubě koláč z rebarbory
do růžova peče se.

Rybník svítí za soumraku,
řeky tečou dolů z hor,
skauti ve funicím vlaku
jedou kolem na tábor.

V trávě hříbek posedává,
červenají maliny,
někdo křičí: „Třikrát sláva,
začaly nám prázdniny!“

- V první sloce spočítejte slova a určete, z kolika slabik se skládají.
- U podstatných jmen ve druhé sloce určete jejich rod, číslo, pád a vzor.
- Ve třetí sloce najděte slovesa a určete u nich osobu, číslo a čas.
- V poslední sloce určete slovní druhy.
- V básni najděte zvrtná slovesa.
- Vyhledejte uvozovací větu a přímou řeč.
- Vysvětlete význam slov *kornout*, *rebarbora*, *tyčí se*, *soumrak*.
- Řekněte slova protikladná ke slovům *všechno*, *začíná*, *dolů*.
- Vymyslete synonyma ke slovům *právě*, *svítí*, *křičí*.

2. Doplněte do příslovčí *i, í/y, ý* a cvičení napište.

Obv__kle, nesl__šně, kl__dně, m__mě, pov__šeně, hb__tě, p__šně, s__lně,
b__stře, l__tostivě, pl__nně, nam__šleně, s__pavě, nezv__kle, nas__ceně,
brz__, vl__dně, ob__čejně, l__bezně.

a) Ke každému příslovci přidejte vhodné sloveso. Př.: obvykle vstávat

3. Doplněte do podstatných jmen *i, í/y, ý* a pravopis zdůvodněte.

Řada židl__, hrát si s letadl__, mezi strom__, do škol__,
k dědečkov__, vidět lv__, volat Radkov__, košile s dlouhými
rukáv__, váz__ s růžičkam__, kráv__ s telat__, slyšet
žáb__, spící čáp__, krás__ okol__, oloupat cibul__,
k panu učitel__, pást se v jetel__, mezi přátel__, srovnat
stol__, nové lamp__.

a) U podstatných jmen určete rod, číslo, pád a vzor.

4. K daným vzorcům vymyslete vhodná souvětí. Alespoň jedno slovo v souvětí by mělo být vyjmenované slovo nebo slovo s ním příbuzné.

V1, ale V2.

Když V1, tak V2.

V1, že V2, když V3.

V1, že V2.

Než V1, V2.

V1, že V2, ale V3.

V1 a V2.

Aby V1, V2.

V1, aby V2, protože V3.

5. Doplněte neúplná slova.

Ob _ t překážku, ro _ hlédnout se, mamčinu ob _ tí, na _ skočit, ob _ dnat zboží, v _ t do města, o _ poledne, pře _ stavit se, kv _ tiny, ob _ dvat v jídelně, sluchový v _ m, oheň v _ planul, be _ pečnostní pás, ob _ vil se, ob _ ti války.

6. Doplněte i, í/y, ý do vlastních jmen místních.

Kob _ l _ sy, L _ toměřice, B _ střice, V _ soké M _ to, Přem _ slov, Vol _ ně, B _ lovec, Ruz _ ně, Příb _ slav, L _ berec, Kam _ k, Sv _ tavy, L _ tom _ šl, V _ škov, V _ šegrad, M _ kulov.

7. Doplněte vhodnou koncovku do přičestí minulého a cvičení napište.

Je konec školního roku. Paní učitelky rozdala _ vysvědčení. Děti se vyhrnul _ ze školy. Hoši vesele povykoval _ . Děvčata vyrazil _ na zmrzlinu a pak na blízké koupaliště. I vrabci jakoby veseleji cvrlikal _ a stromy šuměl _ prázdninově. Školní třídy ztichl _ a dveře školy se naposledy zavřel _ . Otevřou se zase až za dva měsíce.

a) V každé větě najděte základní skladební dvojici a vyznačte ji.

b) Ve větách určete slovní druhy.

8. Diktát.

Michal a Lenka chystají oslavu narozenin. Zároveň se chtějí rozloučit před prázdninami. Děti pozvaly své kamarády. Společně pomáhají s přípravami na zahradě. Chlapci vynesli stoly a židle. Dívky rozvěsily lampióny. Rodiče připravili občerstvení. Na stolech jsou vázy s květinami, talíře i sklenice. Ještě zbývá přinést krabici s cukrovím a chlebičky. Ať se jim odpoledne vydaří.

9. Přečtete si text a vyprávějte o tom, co plánujete dělat o prázdninách vy.

Hanka si vždycky myslívala, že nejkrásnější den v roce je Štědrý den. Ale není to pravda. Nejkrásnější je první den prázdnin.

Nikdy není obloha tak čistá a potok za plotem tak vesele neublá. Nikdy se v trávě pod jabloní neleží tak dobře, jako právě v tento den. I nohy mohou běžet, kam chtějí. Ráno do lesa, v poledne k vodě, odpoledne za Evou nebo Alenou – žádná škola, žádné úkoly.

Vysvědčení leží na stole. Trojka v něm není. Táta s mámou by jí to kolo mohli koupit. Zatím však jen slibují. A Hanka si ho pořád musí půjčovat.

(Kamila Sojková, Mateřídouška; upraveno)

a) Řekněte slova protikladná ke slovům *den, pravda, čistá, vesele, dobře, ráno*.

b) Vyhledejte slovesa v infinitivu.

c) V prvním odstavci rozlište věty jednoduché a souvětí.

d) Co si Hanka přála za vysvědčení? Co si přejete vy?

e) Vymyslete k textu vhodný nadpis.

f) Zaspívejte si písničku na prázdniny, např. *Rodné údolí (HV 4, str. 72)*.

ZÁZNAM O POUŽITÍ UČEBNICE

ŠKOLNÍ ROK	JMÉNO ŽÁKA/ŽÁKYNĚ	STAV UČEBNICE
2020/21	Barbora Kolářová	N 1
2021/22	Rebecca Havlíková	1 2
2023/24	BEJČEK	2 3
2024/25	Fedrová	3

Mgr. Alena Bára Doležalová

ČESKÝ JAZYK 4

učebnice pro 4. ročník

vytvořená v souladu s RVP ZV

Recenzentky: PhDr. Jitka Dršatová, Ph.D.; Mgr. Dana Micková

Odpovědná redaktorka: Mgr. Kamila Kořínková

Odborná spolupráce: PhDr. Jaromíra Kvačková; Mgr. Lenka Bičanová

Pedagogická spolupráce: PaedDr. Ilona Bartůňková; Mgr. Klára Bergerová;

Mgr. Jitka Dvořáková; Mgr. Heda Hladíková;

Mgr. Jarmila Hrdinová; Mgr. Věra Křest'ánová

Jazyková spolupráce: Mgr. Magdalena Konečná, Ph.D.;

Mgr. Igor Pejchal; Mgr. Radka Svobodová

Ilustrovala: Andrea Schindlerová

Grafická úprava ilustrací: Mgr. Markéta Matysová

Grafická úprava: Lucie Kotrlová

Šesté vydání (2020)

Vytiskla: Tiskárna Nový Malín

Vydala:

NOVÁ ŠKOLA, s.r.o.

Bratislavská 23d, 602 00 Brno

tel.: 545 222 286, 777 577 739

e-mail: nns@nns.cz

www.nns.cz

© NOVÁ ŠKOLA, s.r.o., 2020

ISBN 978-80-7600-137-4